

זוהר

עם פירוש

הסולם

אסופת מאמרים

פסח

שאם יש לך נליה מלואה כל טוב, איך חסר אלא 'סולם' לעלוה בו, ואז כל טוב הטולם בידך

פרשת אחרי מות

הני למיכל ביה ולמיהב להו למיכל עד דאתגורו - ומשום שנרמז בדבר קדוש, דהיינו על ש'פסח ה' על הפתח' וגו',⁵ אסור לכל אלו לאכול בו ולתת להם לאכול עד שימולו, אוזייתא דהיא קדש קדשים שמה עלאה דקודשא בריה הוא, על אחת כמה וכמה - התורה, שהיא קודש הקדשים, שהיא שם העליון של הקב"ה, על אחת כמה וכמה שאסור ללמד.

רבי שמעון מוכיח מקרבן פסח שאסור ללמד תורה למי שאינו נימול:

רצו. רבי שמעון פתח: 'זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו', וכתוב 'וכל עבד איש' וגו', וכתוב 'תושב ושכיר לא יאכל בו'.⁴

ומה פסקא דאיהו בשרא למיכלא - ומה הפסח שהוא רק בשר לאכול, על דאתרמיז במלה קדישא, אסיר לכל

פרשת אמור

שישראל נקראים קודש, הרי הוא האורח שלהם בודאי, בגין דמינו דהאי אושפיזא מקדש הוא - משום שהאורח הזה מוזמן מקודש, דכתיב 'מקראי קדש'. פתחו בלהו ואמרו - פתחו כולם ואמרו: 'אשרי העם שפכה לו'.

רבי שמעון מחלק בין שלושת המועדים המוזמנים מקודש לבין שבת הנחשבת קודש בעצמה:

קי. תלתא אינון זמינין מקדש ולא יותר - שלשה הם המוזמנים מקודש ולא יותר, והם: חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות.

אמר ליה רבי אבא: וכי שבת לאו מקדש הוא זמין - וכי שבת אינה מוזמן מקודש? אמר ליה: לאו, בתרי סטרין - לא, משני טעמים: חד, דהוא ודאי קדש אקרי - אחר, שהוא ודאי קודש נקרא, לא פחות ממועדים, דכתיב: 'ושמרתם את השבת פי קדש היא לכם'. וחד, דשבת לאו זמין הוא - ואחד, כי שבת אינה מוזמנת מקודש, דהא ירותא דיליה הוא ודאי - כי הקודש הוא ירושה של ודאי, ירותא דקדש הוא זמין - כי השבת יורשת ירושת הקודש ואינה מוזמנת¹¹. ועל דא בלהו זמינין בקדש, ומתקשרן בשבת ומתעטרן ביה - ועל כן כולם¹² מוזמנים מקודש ומתקשרים בשבת

לעיל ביאר רבי שמעון שהיום טוב נקרא אורח וצריך לקבלו בשמחה ולהזמין, כעת הוא מוסיף ואומר:

קט. תא חזי - בוא וראה: בשעתא דישראל לתתא חדאן בהני מועדיא - בשעה שישראל למטה שמחים במועדים אלו, ומשבחין שבחא לקודשא בריה הוא - ומשבחים שבח להקב"ה, מסדרין פתורי, מתקני גרמיהו במאני יקר - עורכים שולחנות ומתקנים עצמם בבגדי כבוד, מלאכי עלאי אמריין - מלאכים העליונים אומרים: מה טיבן דישראל בכך - מה עסקם של ישראל בזה? קודשא בריה הוא אמר - אומר הקב"ה: אושפיזא עלאה אית לון, יומא דא - אורח יקר יש להם, יום הזה. אמרי - אומרים המלאכים: ולא דילף הוא, מההוא אתר דאקרי קדש - וכי אינו שלך, מאותו מקום שנקרא קודש? אמר לון - אומר להם: וכי ישראל לאו קדש נינהו, ואקרון קדש - וכי ישראל אינם קודש? הלא הם נקראים קודש! לון אתחזי לזמנא אושפיזא דילי - להם ראוי להזמין אורח שלי. חד מסטרא דילי, דהא אינון דבקים בי - אחד מצד שלי, שהרי הם דבקים בי, וחד מסטרא דקדש - ואחד מצד קודש, דכתיב: 'קדש ישראל לני'¹⁰. הואיל וישראל אקרון קדש, אושפיזא דלהוון הוא ודאי - וכיון

הערות

4. הכתובים שלהלן במקום אחד נאמרו (שמות יב, מג-מה), להלן ביאורם על פי רש"י: זאת חקת קרבן הפסח, כל בן נכר - מי שמעשיו מנוכרים לאביו שבשמים, בין גוי ובין ישראל מומר, לא יאכל בו - בקרבן, וכל עבד איש מנקנת פסח - מי שהוא עבד כנעני שגופו קנוי ליהודי ומלתא אתו אז יאכל בו. תושב - גר תושב (גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, וראה כמה דעות בזה בע"ז סד, ב) ושכיר - עובד כוכבים השכור לישראל לעבודה לא יאכל בו. (לגבי תושב ושכיר מקשה רש"י: ואף על פי שנאמר 'וכל ערל לא יאכל בו', והללו ערלים הם? הכתוב בא לרבות גויים שהם נימולים, כמו ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר. ע"כ. בהקשר לכך יש להעיר שלהלן (אות שט) מביא זוהר שגוי שנימול אסור ללמדו תורה, מפני שמילתו אינה מועילה לו).

5. וכפי שביאר לעיל (אות קו) שישראל ראויים לזמן את החגים, משום שיש להם שני חלקים: אחד מצד שהם דבקים בקב"ה שהוא זעיר אנפיק, ואחד מצד אבא ואימא הנקראים 'קודש'.

10. מכיון שרבי שמעון הוכיר שיש רק שלושה מועדים שהם מוזמנים מקודש, שאל אותו רבי אבא: מדוע לא הזכרת את השבת, וכי היא פחותה מן המועדים? השיבו רבי שמעון: ראשית, השבת נקראת גם היא קודש, ואם כן ודאי שאינה פחותה מן המועדים. ושנית, השבת עוד יתרה על המועדים, משום שהיא יורשת את הקודש ואינה מוזמנת מקודש.

12. היינו פסח, שבועות וסוכות.

4. הכתובים שלהלן במקום אחד נאמרו (שמות יב, מג-מה), להלן ביאורם על פי רש"י: זאת חקת קרבן הפסח, כל בן נכר - מי שמעשיו מנוכרים לאביו שבשמים, בין גוי ובין ישראל מומר, לא יאכל בו - בקרבן, וכל עבד איש מנקנת פסח - מי שהוא עבד כנעני שגופו קנוי ליהודי ומלתא אתו אז יאכל בו. תושב - גר תושב (גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, וראה כמה דעות בזה בע"ז סד, ב) ושכיר - עובד כוכבים השכור לישראל לעבודה לא יאכל בו. (לגבי תושב ושכיר מקשה רש"י: ואף על פי שנאמר 'וכל ערל לא יאכל בו', והללו ערלים הם? הכתוב בא לרבות גויים שהם נימולים, כמו ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר. ע"כ. בהקשר לכך יש להעיר שלהלן (אות שט) מביא זוהר שגוי שנימול אסור ללמדו תורה, מפני שמילתו אינה מועילה לו).

5. כמו שנאמר (שמות יב, נג-נד): 'ועבר ה' לנגף את מצרים וגו' ופסח ??

ומתעטרים בה, **בהאי יומא שביעא אתעטר ביה** - ובקודש הזה יום השביעי מתעטר, **ועל דא שבת לא זמין הוא** - ועל כן שבת אינו מזומן מקודש.

זמין מקדש - ולא מזומן מקודש.

(*) **שושבינא** פירושו רע, כי **ולאמנון רע** מתרגם שושבינא (שמואל"ב יג, ג).

בהמשך לכתוב 'מועדי ה' וגו' הכתוב עובר לעסוק ביום השבת:

קניב. 'ששת ימים תעשה מלאכה'. שואל: **'ששת ימים' מאי עבדתיהו** - מה הם? **אמר רבי יוסי: כתיב 'פי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ', ולא כתיב 'בששת'14. והא אוקמוהו** - והעמדנו¹⁵, **וכל יומא ויומא עביד עבדתיה** - שכל יום ויום עשה מלאכתו, **ואקרוני יומי מלאכה** - ונקראים משום זה ימי מלאכה. כלומר, שהוא סוד ששת ימים העליונים, חג"ת נה"י, שמהם נפעלו כל מעשי בראשית דבר יום ביומו, בראשון חסד ובשני גבורה וכו'¹⁶.

קיג. אמר רבי יצחק: אי הכי - אם כן שהם סוד שש ספירות חג"ת נה"י, **אמאי אקרוני ששת ימי חול** - למה נקראים ששת ימי חול? **אמאי חול** - למה הם חול, והרי הם ספירות קדושות דזעיר אנפין?

אמר רבי יוסי: השתא אתנהיג עלמא על ידא דשלוחיהו - עתה מתנהג העולם על ידי שליחים שלהם, כלומר על ידי ששת ספירות חג"ת נה"י דמטטרון, שהוא מלאך, **בגין כך, יומי חול אקרוני** - ועל כן נקראים ימי חול, כי מטטרון הוא חול¹⁷.

רבי חייא מיישב באופן אחר:

קיד. רבי חייא אמר: בגין דשרי למעבד בהון עבדתא - משום שמותר לעשות בהם מלאכה, **ובגין דא לא אקרוני קדש** - ומשום זה אינם נקראים קודש, אף על פי שהם סוד חג"ת נה"י דזעיר אנפין, **ומאן דלא אקרוני קדש, חול אקרוני** - כי אותם שאינם נקראים קודש, נקראים חול¹⁸. **ועל דא אתקיניו חבריאי בהבדלה** - ועל כן התקיניו החברים בהבדלה: **'בין קדש לחול'**. שואל: **מאי הבדלה הקא** - מהו ההבדלה שבכאן, וכי היו פעם מעורבים זה בזה? ומשיב: **אלא קדש מלא בגרמיה הוא** -

פירוש: כי סוד השבת הוא כשזעיר אנפין והמלכות

עולים לאבא ואימא עילאין ונעשים כמוהם, שאז הם קודש כאבא ואימא עצמם. מה שאין כן המועדים אינם עולים ממש לאבא ואימא עילאין, אלא לישסו"ת, ומשם ממשיכים הקודש מאבא ואימא עילאין. וכיון שישסו"ת עצמם אינם נבחנים לקודש, על כן נחשבים רק למזומנים לקבל מקודש ואינם קודש בעצמם.

רבי שמעון מוסיף לבאר על פי משל את מעלת יום השבת, על פני החגים שנמשלו לאורח:

קיא. לברא דעאל לביתא דאבוי ואמיה, ואכל ושתי בשעתא דהוא בעי - השבת דומה לבן הבא לבית אביו ואמו ואוכל ושותה בשעה שהוא רוצה, ואין אביו ואמו צריכים להזמין.

למלכא דהוה ליה ברא יחידאי חביבא דנפשיה - דדומה למלך שהיה לו בן יחיד אהבת נפשו, **יהב ליה שושבינא(*) לנטרא ליה ולא תחברא בהו** - נתן לו רע שישמור אותו ויתחבר עמו. **אמר מלכא** - אמר המלך: **יאות הוא לזמנא לאלין שושבינין דבני** - נאה הוא להזמין הרעים של בני, **ולא חזא יקרא וחביבותא דילי בהו** - ולהראות כבוד ואהבה שלי להם. **זמין לון להני שושבינין** - הזמין אלו הרעים, **ברא לא אתחזי לזמנא** - אבל הבן, אין ראוי להזמין אותו, **אלא למיעל ולמיכל ולמשתי בביתא דאבוי בשעתא דאיהו בעי** - אלא שנכנס לאכול ולשתות בבית אביו בשעה שהוא רוצה. **הרא הוא דכתיב** - זהו שכתוב: **'מי כמוכה באלים יי מי כמוך נאדר בקדש'**¹³. **נאדר בקדש' ודאי**, פירושו **כבר דאתתקן באבוי** - כבן שנתתקן באבותיו, כלומר שזעיר אנפין כבר עלה לאבא ואימא ונעשה כמוהו כמו בשבת, ואז הוא **נאדר בקדש' ולאו**

הערות

10. דא דבוק בסמאל שהוא רע. וכן מתהפכת השליטה על האדם לפי מעשיו, כי המעשים מהפכים לו השליטה של טוב או רע.

11. רבי חייא מתרץ שגם ספירות הזעיר אנפין אפשר לכנותם חול, אמנם לא מטעם שיש בהם טומאה וסטרא אחרא, אלא שמכיון שנוהגת בהם מלאכה הם אינם קודש, וכל שאינו קודש - נקרא חול. יש לציין כי להלן אות רצה עתיד הזוהר להשתמש בחידוש הזה, שכל שאינו קודש הוא חול. [בטעם הדבר נראה כפי שמבאר בכמה מקומות, שה'מלאכה' שנוהגת בימות החול היא העבודה של בירורי הניצוצין העולים מבי"ע והפרדת הפסולת מהם (הקדמת ספר הזוהר אות רמז). אמנם זה נוהג דוקא במדרגת הזעיר אנפין דאצילות שמוחזיתו תלויים בניצוצין העולים להתברר מבי"ע, מה שאין כן במקום שמאירים מוחין דאבא ואימא שהם מוחין דחיה, אז הוא בסוד המנוחה ואין עבודת הבירורים נוהגת שם כלל, ואדרבה, יש להישמר מלעשות עבודה זו שהיא נחשבת לחילול שבת (ראה תע"ס חט"ז אות צד ד"ה באופן וד"ה וזה אמרו, שכענין זה היה חטא אדם הראשון, שהמשך המוחין הגדולים בכלים שאינם מטהרים). נמצא הכלל העולה הוא, שכל שאינו קודש, היינו שאין בו מוחין דחיה - הוא חול, כי נוהגת בו מלאכת הבירורים.]

12. לפי פשוטו 'נאדר בקדש' פירושו הדור או אדיר בקודש.

13. הזוהר מקשה שלפי פשוטו היה הכתוב צריך לומר 'בששת ימים' שהרי הבריאה היתה בימים האלו.

14. וארא אות קפ; מובא גם להלן אות רעו ובכמה מקומות.

15. כלומר, ששת הימים עצמם, שהם חג"ת נה"י, עשו את מלאכת השמים והארץ, כל אחד ביומו, לכן כתוב 'ששת ימים עשה' וגו' ולא 'בששת ימים'.

16. [שאלתו של רבי יצחק היתה שששת הספירות שבהם ברא הקב"ה את העולם הם הספירות של זעיר אנפין דאצילות, לכן הוקשה לו מדוע הם מכונים ימי חול, כי חול משמעותו שיש בו צד טומאה וסטרא אחרא (ראה פקודי קב). על כך השיב רבי יוסי שהסיבה שהם מכונים ימי חול היא מהטעם שהיום העולם מתנהג על ידי הספירות של מט"ט (שהן נמשכות מהספירות של זעיר אנפין). בביאור הענין שהספירות של מט"ט הם חול, כתב בהסולם להלן (פנחס תתח) וזה לשונו: ימות החול הם חג"ת נה"י דמט"ט, הנמשך מצד עץ הדעת טוב ורע, שהוא המלכות. ועל כן נוהג בימות החול טוב ורע. אם זכה - הוא דבוק במט"ט, אם לא זכה -

כָּלֵא - והמלך הפקיד אותו על הכל. **בְּהַאי יוֹמָא חֲדוּתָא** **לְכָלֵא** - ביום הזה הוא שמחה לכל בני המדינה. **חַד סְנִיטְרָא דְאַתְפְּקֵד עַל דִּינָא דְבְנֵי נְשָׂא** - שוטר אחד שנתמנה על הדין של בני אדם, הוּוּ **בִּידֵיהּ גּוֹבְרִין דְּבַעֲיִין קְטוּלָא**, **גּוֹבְרִין דְּבַעֲיִין לְאַלְקָאָה** - היו בידו אנשים שצריכים להרגם, אנשים שצריכים להכותם. **בְּגִין יְקָרָא דְהַאי יוֹמָא חֲדוּתָא דְמִלְכָא** - ומשום כבוד הזה של שמחת המלך, **שְׁבִיק דִּינוּי וְנִטְר לְחֲדוּתָא דְמִלְכָא** - עזב הדינים שלו ושמר את שמחת המלך, שלא יצער לשום אדם.

קִיזוּ פֶּה הַהוּא יוֹמָא - כך יום ההוא, שבת, **הַלּוּלָא דְמִלְכָא בְּמִטְרוֹנִיתָא**, **חֲדוּתָא דְאַבָּא וְאַימָא** - הוא סעודת השמחה של המלך עם המלכה, שהם זעיר אנפין ומלכות, והשמחה של אבא ואימא, **עֲלִיהּ חֲדוּתָא דְעֲלָאִין וְתַתָּאִין** - עליו שמחים העליונים והתחתונים. **בְּחֲדוּתָא דְמִלְכָא פְּלֵהוּ חֲדָאִין וְלֹא יִצְטַעְרוּן בֵּיהּ** - בשמחת המלך הכל שמחים ואינם מצטערים בו, **עַל דָּא פְּתִיב** - על כך כתוב: **‘וְקִרְאֵת לְשַׁבַּת עֲנִי’**.

מַאי עֲנִי - מהו 'עֲנִי'? ומשיב: **עֲנִי לֹא אֲשַׁתְּכַח אֶלָּא לְעֵילָא בְּאַתְרֵהּ דְקִדְשׁ עֲלָאָה שְׁאַרֵי** - עונג אינו נמצא אלא למעלה, במקום שקודש העליון שרוי, דהיינו באבא ואימא עילאין, **כְּמַה דְאַתְּ אָמַר** - כמה שאתה אומר: **‘אַז תִּתְעַנֵּג עַל יְיָ’**, דהיינו למעלה מזעיר אנפין, **דְהַאי עֲנִי עַל יְיָ הוּא** - כי עונג הזה הוא למעלה מהו"ה, דהיינו באבא ואימא שהם למעלה מזעיר אנפין. **וְהַאי יוֹמָא דְהוּא הַלּוּלָא דְמִלְכָא**, **אַתְעֵטֵר בְּהַהוּא עֵטְרָא דְעֲנִי** - ויום ההוא, שבת, שהוא סעודת השמחה של המלך, מתעטר בעטרה זו של עונג מאבא ואימא עילאין. **הֲדָא הוּא דְכְּתִיב** - זהו שכתוב: **‘וְקִרְאֵת לְשַׁבַּת עֲנִי’**, **מַה דְלֹא אֲשַׁתְּכַח הַכִּי בְּשָׂרָא יוֹמִין** - מה שלא נמצא כן בשאר הימים²².

קִיח. **בְּהַאי יוֹמָא** - ביום הזה, **תְּלַת סְעוּדָתָאִין בְּעֵינֵין בְּנֵי מִלְכָא לְזִמְנָא וְלִסְדֵּרָא פְּתוּרֵי**, **בְּגִין יְקָרָא דְמִלְכָא** - שלש

אלא קודש הוא דבר בפני עצמו ואינו מעורב בשום דבר, להיותו בחינת אבא ואימא עילאין, **וְשָׂרָא מְנִיה אֲתֵינִין** - שכל שאר המדרגות באים ממנו, מאבא ואימא עילאין. **וְעַל דָּא, אֵלִין לְעוֹבְדָא וְאֵלִין לְנִטְרָא** - ועל כן ההבדלה היא, שאלו ימי חול הם למלאכה, ואלו ימי קודש הם לשמירה¹⁹. **וְאַימִתִּי אֲשַׁתְּכַח נִטְרֵיהּ בְּהוּ** - ומתי נמצאת השמירה בהם, בימי חול? **פֶּד זְמִינִין מְקַדְשׁ** - היינו, כשהם מזומנים מקודש, בשעה שמקבלים מאבא ואימא עילאין סוד האוירא דכיא, דהיינו במועדים²⁰.

הזוהר ממשיך לעסוק במדרגה העליונה של יום השבת:

קטו. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה:** **חֲדוּתָא וְנִטְרֵיהּ דְיוֹמָא דְשַׁבְּתָא עַל כָּלֵא הוּא** - השמחה והשמירה שביום השבת הוא למעלה על הכל²¹, **וּבְגִין דְהַאי יוֹמָא אֲתַעֵטֵר בְּאַבָּא וְאַימָא** - ומשום שיום הזה מתעטר באבא ואימא, שזעיר אנפין ומלכות עולים ומלבישים את אבא ואימא עילאין, **וְאַתּוּסַף קְדוּשָׁה עַל קְדוּשָׁתֵיהּ** - ונתוסף קדושה על קדושתם, **מַה דְלֹא אֲשַׁתְּכַח הַכִּי בְּשָׂרָא יוֹמִי** - מה שלא נמצא כן בשאר הימים, **דְהַאי הוּא קִדְשׁ וְאַתְעֵטֵר בְּקִדְשׁ וְאוּסִיף קְדוּשָׁה עַל קְדוּשָׁתֵיהּ** - כי הוא זעיר אנפין קודש ומתעטר בקודש, שמלביש הקודש, שהוא אבא ואימא עילאין, ומוסיף קדושה על קדושתו. **בְּגִין כֵּן, הַאי יוֹמָא חֲדוּתָא דְעֲלָאִין וְתַתָּאִין** - ומשום זה, יום הזה הוא שמחת עליונים ותחתונים, **כָּלֵא חֲדָאִין בֵּיהּ** - כולם שמחים בו, **מְלִי בְּרַכָּאִין בְּכֻלְהוּ עֲלֵמִין** - שממלא ברכות בכל העולמות, **כָּלֵהוּ מְנִיה אֲתַקְנוּ** - כל העולמות מתתקנים ממנו, **בְּהַאי יוֹמָא נִיחָא דְעֲלָאִין וְתַתָּאִין**, ביום הזה מנוחת העליונים ותחתונים, **בְּהַאי יוֹמָא נִיחָא דְחַיִּיבֵיא דְגִיְהֵנָם** - ביום הזה היא מנוחת הרשעים בגיהנם.

הזוהר מבאר על פי משל מדוע שבת גורמת שמחה לעליונים ולתחתונים ומביאה מנוחה לרשעים בגיהנם:

קטז. **לְמִלְכָא דְעֵבֵד הַלּוּלָא לְבְרִיהּ יְחִידָאִי** - בדומה למלך שעשה סעודה לבנו יחידו, **אַעֵטֵר לֵיהּ בְּעֵטְרָא עֲלָאָה** - והעטירו בעטרה עליונה, **מְנִי לֵיהּ מִלְכָא עַל**

הערות

קודש בקודש ואין משם שום ניקה לחיצונים וקליפות. עכ"ד. עוד בענין זה ראה פרשת ויקהל את קעט].

21. היינו במדרגה עליונה על כל שאר הימים.

22. כלומר, בשאר הימים ואפילו בחגים ומועדים אין שייך עונג, כיון שעונג נמצא רק במקום של אבא ואימא, ואילו בחגים ז'ו"ן אינם עולים אלא לישסו"ת ולא לאבא ואימא כפי שנתבאר לעיל. [מדברי הזוהר נראה שמונה כעת מעלה נוספת של יום השבת, כי עד עתה דיבר על שמירה (שהיא מביאה ברכה) וכעת מדבר על עונג. ראה מה שכתב הסולם בבאיור ל"ד פיקודין (הקדמת ספר הזוהר אות רס): פקודא אַרְבִּיסֵר, לְנִטְרָא יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְלְקִדְשָׁא הַאי יוֹמָא בְּקוּדְשָׁה. שעל ידי שתי מצוות אלו זוכים לחיה דחיה ביום השבת. והוא סוד 'וְיִבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשַּׁבָּעִי, וְיִקְדֹשׁ אֹתוֹ' וגו', כי על ידי השמירה מחילול שבת זוכים לברכה, ועל ידי שמקדשין השבת בתענוגי שבת זוכים לקדושה. וסוד אור החיה הוא סוד הקדושה, כי אבא ואימא עילאין נקראים קודש כנודע. עיין שם ובאות רמו].

19. כוונתו שביום השבת נוהגת שמירה ממלאכה כנ"ל בהערה הקודמת. [בדברי הזוהר מבואר שגם בשבת ישנה עבודה המתייחסת לסטרא אחרא, והיא - השמירה. היינו, הן אמת שאין כלל מקום לסטרא אחרא בשבת, שמשום כך היא נקראת קודש. אמנם נוהגת בה עבודת השמירה ממלאכה (ראה תע"ס חט"ו אות צו ותשובה קיח; ח"ט אות ע"ה ובאמור תבין). לכן כדי להבדיל בין שני מיני העבודות הללו, בין עבודת השמירה למלאכת הברירות או עושים הברלה].

20. [עוד בענין ימי חול ראה מה שכתב לעיל (נח סבב): 'חול' פירושו שיש בו יכולת היניקה לקליפות, ואינו שמור מהן. 'קודש' פירושו שלגמרי אין שם יניקה כלשהי לקליפות. והכתוב אומר ששער החצר הפנימית יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח. ושואל, למה יהיה סגור בששת ימי המעשה? ומשיב, משום שלא להשתמש חול בקודש. שלא יתערב הסטרא אחרא בקדושה. כי כל עוד שיש יניקה לקליפות אין שפע קדש מתגלה. ורק בשבת וראש חודש יפתח. שאז יש זוג ז'ו"ן בסוד קודש בקודש, דהיינו שזו"ן עולים לאבא ואימא שהם

משום שכתוב: 'על שלחן המלך תמיד הוא אוכל'²³, ספוקא הוא בפתורא דמלכא להווא אושפיזא דאתיא ליה - כי די הוא שולחן המלך לאורח ההוא הבא אליו. ועל דא בעי בר נש לסדורי פתורא שלימא למלכא, והוא יהיב מיניה לאושפיזא - ועל כן צריך האדם לערוך שולחן שלם למלך, והוא נותן ממנו לאורח.

סעודות צריכים בני המלך לזמן ולערוך השולחן משום כבוד המלך, כמה דאוקימנא - כמו שהעמדנו. וכד אודמן ביה חגא או זמנא - וכשמזדמן בו [בשבת] חג מג' חגים, או זמן, ראש השנה, לא יסדר בר נש תרי פתורי בכל סעודתא, חד לשבת וחד לאושפיזא - לא יסדר האדם שני שולחנות בכל סעודה, אחד לשבת ואחד להאורח, ליום טוב, בגין דכתיב -

מאמר כה

סעודה שלישית דשבת בערב יום טוב

לאחר שנתבאר שסעודת שבת היא סעודת המלך עצמו ואילו סעודת יום טוב היא סעודת האורח, דן זוהר איזו סעודה דוחה את חברתה באופנים הבאים: (א) כאשר ישנם שני ימים טובים ברצף, והיום טוב הראשון חל בשבת. במקרה זה אם יאכל את הסעודה השלישית של שבת שזמנה סמוך ללילה, יגרום בכך שסעודת הלילה של יום טוב שני שחל במוצאי שבת לא תאכל לתאבון, ונמצא בזה שהיום טוב, שהוא האורח, ידחה משולחן המלך. (ב) כאשר ערב יום טוב חל בשבת, ואז שוב אם יאכל סעודה שלישית יגרום שסעודת ליל יום טוב לא תאכל לתאבון.

השלישית, כדי שהאורח, שהוא ליל יום טוב שני, תהיה סעודתו לתאבון. ונמצא שסעודת ליל יום טוב [היא] המאכל של המלך שהוא שבת, כי השבת דחתה סעודתה בשבילו. וכל דא, בגין דהוא אושפיזיה דמלכא - וכל זה, הוא משום שהוא אורחו של המלך, כלומר משום שיום טוב הראשון חל בשבת ועל כורחו הוא אורחו של שבת, מה שאין כן בשבת שבערב יום טוב, אין מבטלים סעודה שלישית מפני סעודת ליל יום טוב².

ואין להקשות, הרי רבי שמעון ורבי אלעזר בנו היו בארץ ישראל שאין שם שני ימים טובים? כי יש לומר שהמדובר הוא בשני ימים של ראש השנה הנוהג גם בארץ ישראל, או שמדברים כלפי בני חו"ל.

ובבי רב המנונא סבא, לא חישי לאושפיזא בשעתא דא - ובבית רב המנונא סבא לא חששו לאורח בשעה זו, אלא שאכלו סעודה שלישית, ולבתר - ואחר כך, בליל יום טוב שני, מסדרי פתורא לאושפיזא - היו מסדרים הסעודה לאורח.

קכא. בהאי יומא מלולא אסיר - ביום הזה אסור הדיבור, הדיא הוא דכתיב - זהו שכתוב: 'ממצוא חפצך ודבר דבר', שדיבורך בשבת לא יהיה כמו בחול. ותנן - ולמדנו: 'חפצך' כתיב, שלא תדבר מחפצך³, בגין דהאי

קיט. אמר רבי אלעזר: סעודתא תליתאה דשבת, כד אערע ביה אושפיזא - סעודה שלישית של שבת, כשקרה בו אורח, דהיינו יום טוב, שבקין ליה או לא שבקין ליה - עוזבים אותה, את הסעודה השלישית, או אין עוזבים אותה?

רבי אלעזר מבאר את צדדי הספק:

אי לא שבקין ליה - אם אין עוזבים אותה, אלא שאוכלים סעודה שלישית, אשתכח אושפיזא דחיא מפתורא דמלכא - נמצא שהאורח, דהיינו סעודת ליל יום טוב שני, נדחה משולחן המלך, כי מחמת סעודה השלישית אינו יכול לאכול לתאבון סעודת ליל יום טוב שני¹. אי שבקין ליה, אשתכח פגמינו בסעודתא דמלכא - ואם עוזבים אותה, דהיינו שאין אוכלים סעודה שלישית, נמצא פגם בסעודות המלך, כי המלך שהוא שבת, חסרה לו סעודה אחת.

קכב. אמר ליה רבי שמעון אבוי - אמר לו רבי שמעון אביו: למלכא דאיערע ביה אושפיזא - בדומה למלך שקרה לו אורח, ונטיל מיכלא מקמיה וסלקא לאושפיזיה - ולקח המאכל ממנו ונתן אל האורח. אשתכח אף על גב דמלכא לא אכל עמיה - נמצא, אף על פי שהמלך אינו אוכל עמו, ממיכלא דמלכא קא אכיל, ומלכא יהיב ליה למיכל - הוא אוכל ממאכל המלך והמלך נותן לו לאכול. אף כאן השבת מבטלת סעודה

הערות

סעודה שלישית אף שהדבר יגרום שסעודת יום טוב לא תאכל לתאבון.
3. הכתוב מזהיר על כבוד השבת ואומר (ישעיה נח, יג): 'וכבדתו מעשות דרביך ממצוא חפצך ודבר דבר'. לפי פשוטו כוונת הכתוב להזהיר על עשיית מעשים האסורים בשבת, אולם זוהר דורש: 'חפצך' כתיב, ומפרש הסולם שלדברי זוהר הכתוב בא לאסור גם לדבר מחפצך, היינו 'רצונך' (וכן מפורש בוהר להלן אות רצד, ראה שם אות שה). [יש להעיר שלפי פשוטו קשה להבין לצורך מה הביא זוהר כאן דין זה במהלך הדיון אודות השבת ויום טוב שהוא האורח שלה, אמנם ראה לעיל בפרשת שמות (הסולם אות עב) שם מביא בטעם האיסור לדבר בחפציו בשבת ענין דומה: כי 'מי שמזמין אורח, בו הוא צריך להשתדל ולא באחר, היינו שלא ידחה בדיבורו את השבת. וראה בהערה הבאה].

23. לפי פשוטו הכתוב שהביא זוהר מתייחס למפיבשת שהיה אוכל תמיד על שולחנו של דוד המלך. זוהר מביאו כדי ללמוד מכך שלשולחן המלך יש גם כדי לתת לאורחים ואין צריך להוסיף עבורם שולחן אחר.

1. להלן יבאר הסולם שמדובר דווקא באופן שיש שני ימים טובים ברצף, והיום טוב הראשון חל בשבת.

2. מאחר שהטעם שסעודה שלישית של שבת נדחית אף על פי שהיא סעודת המלך, הוא משום שהשבת נותנת את סעודתה לאורח שלה, אם כן אין דין זה נוהג אלא במקרה שהשבת אכן מארחת את היום טוב, ואז גם סעודת היום טוב תחשב למאכל השבת, מה שאין כן כאשר יום טוב חל במוצאי שבת ואינו נחשב אורח של השבת, שאז יש לאכול

האכילה. **אָבֵל מְיוּמֵי אֲשֶׁתְּדִלְנָא דְּלֵא בְּטִילְנָא סְעוּדָתָא דְּשַׁבָּת** - אבל מימי הייתי משתדל שלא ביטלתי סעודת שבת, דהיינו סעודה שלישית, **אָפִילוּ אֵינוֹן יוֹמֵי דְּאֲשֶׁתְּכַח בֵּיה** - ואפילו באלו ימי שבתות שנמצא בהם יום טוב. **בְּהַאי יוֹמָא חָקֵל דְּתַפּוּחִין קְדִישִׁין אַתְּבַרְךָ, וּמַתְבָּרְכָן עַלְאִין וְתַתְּאִין** - כי ביום הזה מתברך השדה של תפוחים קדושים#, שהוא המלכות, ומתברכים העליונים והתחתונים, **וְהַאי יוֹמָא קְשׁוּרָא הוּא דְּאוּרִינְתָא** - ויום הזה הוא קשר התורה.

רבי אבא מבאר כיצד היה רבי שמעון נוהג:

קְכַה. אָמַר רַבִּי אָבָא: הָכִי הוּא עֵבִיד רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּזַמְנָא דְּאֲסִתְּלַק סְעוּדָתָא דְּשַׁבָּת - כך היה עושה רבי שמעון בזמן שהיה צריך לאכול סעודה שלישית של שבת. **מְסַדֵּר פְּתוּרִיה וְאֲשֶׁתְּדֵל בְּמַעֲשֵׂה מְרַבְּבָה** - היה עורך שלחנו ועוסק במעשה מרכבה, **וְהוּא אָמַר** - והיה אומר: **'הָא סְעוּדָתָא דְּמִלְכָא דִּיִּתִי לְמִיכַל גְּבָאִי** - 'זו היא סעודת המלך שיבוא לאכול אצלי'. **בְּגִינֵי כַּף שַׁבָּת אֲשֶׁתְּכַח בְּכֵלָא עֲדִיף, מִכָּל זַמְנִין וְחִגִּין** - ומשום כך שבת נמצאת חשובה בכל דבר, יותר מכל הזמנים והחגים, **וְאֶקְרִי 'קֶדְש' וְלֵא 'מְקָרָא קֶדְש'** - ונקראת 'קֶדְש' ולא 'מְקָרָא קֶדְש'?

רבי יהודה מבאר את החילוק בין המועדים לראש השנה ויום הכפורים ואת עניינו של יום השבת:

קְכוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בְּלֵהוּ מוֹעֲדִים 'מְקָרָאֵי קֶדְש' קְרִינֵן בְּהוּ - כל המועדים אנו קוראים אותם 'מְקָרָאֵי קֶדְש', **אָבֵל נִפְקֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹמָא דְּכַפּוּרָא** - יוצאים מזה ראש השנה ויום הכפורים, **דְּלֵא אֲשֶׁתְּכַח בְּהוּ חֲדוּוּתָא, דְּהָא אֵינוֹן דִּינָא הוּוּ** - שלא נמצא בהם שמחה, כי אלו הם דינים. **אָבֵל אֶלִּין תְּלַתָּא** - אבל אלו השלשה: פסח, שבועות, סוכות, **זְמִינֵין מְקֶדְש', לְחֲדוּוּתָא לְכֵלָא** - מזמנים מקודש, לשמחת הכל, **לְאֲשֶׁתְּעֲשֵׂא בְּהוּ בְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא** - להשתעשע בהם בהקב"ה. **הָדָא הוּא דְּכַתִּיב** - זהו שכתוב: **'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, וְכַתִּיב: 'וּשְׂמַחְתֶּ לִּפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיךְ'.**

בְּהַאי יוֹמָא דְּשַׁבָּתָא, אַתְּנָשִׁי כָּל צַעְרָא וְכָל רוּגְזָא וְכָל דְּוִחָקָא מִכָּל עַלְמָא - וביום הזה של שבת, הוסר כל צער וכל רוגז וכל דוחק מכל העולם, **בְּגִין דְּאִיהוּ יוֹמָא דְּהִילּוּלָא דְּמִלְכָא, דְּנִשְׁמַתִּין אַתּוּסְפֵּן גְּגוּוּנָא דְּעַלְמָא**

יוֹמָא כָּל מְהִימְנוּתָא אַתְּקָשֵׁר בֵּיה - משום שביום הזה כל האמונה מתקשרת בו⁴.

רבי אלעזר מקשה על דברי רבי שמעון אביו:

קְכַב. אָמַר לִיה רַבִּי אֶלְעָזָר לאביו: אתה אומר שבערב יום טוב אין מבטלים סעודה שלישית, **וְהִיף עֵבִידְנָא דְּלֵא לְסַדְרָא סְעוּדָתָא דְּמִלְכָא לְאוּשְׁפִיזָא** - ואיך אנו עושים שלא לתת סעודת המלך אל האורח, דהיינו שלא לבטל סעודה שלישית מפני סעודת ליל יום טוב כשחל במוצאי שבת, **דְּהָא אַרְבִּיסֵר דְּחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת** - הרי י"ד בחודש ניסן שחל להיות בשבת, **סְלִקָא סְעוּדָתָא דְּמִלְכָא, לְפַסְחָא** - אנו מבטלים ומעלים סעודת המלך, שהיא סעודה שלישית, בשביל האורח, שהיא סעודת ליל פסח⁵, **אָף עַל גַּב דְּלֵאוּ אִיהוּ אוּשְׁפִיזָה** - אף על פי שיום טוב אינו האורח של שבת, אלא שחל ביום ראשון?

רבי שמעון מיישב שאין להוכיח מפסח:

קְכַג. אָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן: הָכִי אָמִינָא - כך אני אומר, **דְּאִי הוּא אוּשְׁפִיזָה, יְכֵלָא לְסַלְקָא לִיה** - שאם היום טוב הוא אורחו של שבת, דהיינו שחל בשבת, יכול לבטל סעודה שלישית ולהעלותו לסעודת ליל יום טוב שני, **וְאִי לֵאוּ, לֵא סְלִקָא לִיה** - ואם לא, שאינו חל בשבת אלא שמתחיל ביום ראשון, אינו מבטל ומעלה סעודה שלישית בשביל סעודת ליל יום טוב שיאכל לתאבון. **וְאִי גִימָא דִּיִּד דְּחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, אַתְּדַחֲיָא סְעוּדָתָא דְּמִלְכָא מִקְמוּי סְעוּדָתָא דְּפַסְחָא** - ואם תאמר י"ד של ניסן שחל להיות בשבת, שנדחת סעודת המלך שהיא סעודה שלישית, מפני סעודת ליל פסח? **שְׁאֲנִי פַסַח, דְּסְעוּדָתָא דְּשַׁבָּת אַתְּדַחֲיָא בְּכַמְהָ גְּוִוִּין** - משונה הוא פסח, שסעודה שלישית של שבת נדחת בו מכמה טעמים: **חַד, בְּגִין 'מְצוֹת וּמְרוֹרִים' דְּבַעֲי בַר גִּשׁ דִּיִּשְׁתַּכַּח תְּאִיבָא** - אחד, משום 'מצות ומרורים' ומרורים שאדם צריך להימצא בהם בתאבון⁶. **וְחַד, בְּגִין פַּסַח** - ואחד, משום חמץ בפסח, **וְהָא נְהָמָא לֵא אֲשֶׁתְּכַח מו' שְׁעוֹת וּלְמַעְלָה** - שהרי לא נמצא לחם חמץ משש שעות ולמעלה, **דְּסְדוּרָא דְּפְתוּרָא בְּלֵא נְהָמָא, לֵאוּ הוּא סְדוּרָא** - ועריכת שולחן בלי לחם אין זו עריכת סעודה.

קְכַד. וְאִי תִימָא בְּחַמְרָא - ואם תאמר שאפשר לצאת ידי סעודה שלישית בייין? **כֵּן הוּא! חַמְרָא שְׂאֲרֵי בְּגִין דְּתֵאִיב לְבָא** - בייין מותר, משום שמרעיב הלב ואינו מקלקל תאוות

הערות

4. באור החמה בשם מהרר"ו מפרש שבדברים אלו בא זוהר לסייע לדברי רב המנונא סבא, כי בכך שמצינו שבשבת גם הדיבור אסור והטעם הוא משום שביום הזה כל האמונה מתקשרת בו, אם כן גם סעודה שלישית צריך לעשותה כדי שכל האמונה תתקשר בו.
5. כן נפסק בשולחן ערוך (אורח חיים תמד, א): י"ד שחל להיות בשבת וכו' מבערים הכל לפני השבת, ומשיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת, דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה, וצריך לעשותה קודם שעה עשירית. וכתב הרמ"א שם: ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה

עשירה יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בשר ודגים [ויכול אם כן לאכול אף לאחר שעה עשירית (משנה ברורה שם, ח)]. ובמגן אברהם (שם, א) כתב שיחלק את סעודת הבוקר לשניים על ידי הפסקה.
6. כלומר שהלכה היא שאסור לאכול בערב פסח אחר זמן המנחה, כדי שיאכל את המצות והמרורים לתאבון (משנה פסחים צט, ב; שו"ע או"ח תעא, א).

7. בדברים אלו בא רבי אבא להוכיח את מעלת יום השבת על פני החגים (כפי שנתבאר לעיל אות קז), ומתוך כך יבואר הטעם שאין סעודה שלישית של שבת נדחת מפני החג.

והאי יין מעטרא למלפא בעטרוי - ויין הזה מעטר את המלך בעטרותיו, דהיינו המוחין דג"ר. הדיא הוא דכתיב - זהו שכתוב: 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו'.

ותנינן - ולמדנו: בכלא בעיניא לאחזאה בר נש עובדא - בכל דבר צריך אדם להראות מעשה למטה, לעורר כנגדו השורש למעלה, דלא אשתכח קדושה אלא ביין - כי לא נמצאת קדושה אלא ביין¹⁰, כמה דאתאמר - כמו שאתה אומר: 'פי טובים דודיך מיין', שפירושו, 'מיין' אינון טבאן - שהם טובים משום שהם יין¹¹, וכן 'נזכירה דדיך מיין'. ועל דא קדושה דשבת ביין - ועל כן הקידוש של שבת הוא על היין. והא אוקמוה והא אתמר - וכבר העמדנו ולמדנו.

דיאתי - משום שהוא יום השמחה של המלך, שנשמות נתווספים בו לישראל כעין עולם הבא⁸.

לאור האמור מבאר זוהר מדוע יש לקדש בשבת דווקא על היין:

קבו. אמר רבי יצחק לרבי יהודה, פתיב: 'זכור את יום השבת לקדשו', ותנינן - ולמדנו 'זכרהו' על היין⁹. שואל: אמאי על היין - למה על היין? אמר ליה: בגין דיין חדותא דאורייתא - אמר לו משום שהיין הוא שמחה של התורה, שהוא סוד מוחין של הארת חכמה הנקרא יין# (כנ"ל אות ג) המאירים בזעיר אנפין שנקרא תורה, ויינא דאורייתא, חדותא הוא דכלא - ויינה של תורה, שהוא המוחין דזעיר אנפין, הוא שמחת הכל, והאי יין חדי למלפא - ויין הזה משמח את המלך, שהוא זעיר אנפין,

מאמר כו

תרי דמי חד דפסחא וחד דאתגזרו

עד עתה נתבאר סוד המועדים וסוד השבת, וכן נתבאר בהרחבה ההבדל שביניהם. במאמר שלפנינו ממשיך זוהר לבאר את סודו של הפסח המובא בהמשך הכתובים (ויקרא כג, ה): 'בחודש הראשון בארבעה עשר לחודש בין הערבים פסח לה', ובחמש עשר יום לחודש הזה חג שבועת ימים מצות יאכל'.

זוהר מקדים ומבאר את סוד גלות מצרים וסוד הגאולה. על פי פנימיות, שליטתם של מצרים על ישראל בגלות מתבארת בכך שבזמן הגלות שלט קו השמאל על הימין. קו השמאל עניינו הוא המשכת אור חכמה בלי לבוש של חסדים, שבאופן כזה החכמה אינה יכולה להאיר. לכן הגלות נחשבת לחושך ולילה.

כדי לצאת מן הגלות נדרשו שתי פעולות: הראשונה היא למעט את קו השמאל, והשנייה היא לייחדו עם קו הימין, שאז החכמה שבשמאל מתלבשת בחסדים שבימין והיא יכולה להאיר. שתי פעולות אלו נעשות על ידי קו האמצעי: תחילה הוא ממעט את קו השמאל, בסוד מכת בכורות, שבה נהרגו בכורי מצרים הנמשכים מקו השמאל, אחר כך הוא מייחד את שני הקוים ועל ידי זה יצאו ישראל מן הגלות. שני תיקונים אלו הם גם סוד שני הדמים שבזכותם נאלו ישראל ממצרים, דם פסח ודם מילה.

על פי הנ"ל מבאר זוהר את הסיבה שישאל מלו את עצמם במצרים בזמן מכת בכורות¹, את ענין הפריעה שעשו מאוחר יותר, וכן את הסיבה שנצטוו אז לבער חמץ ושאר ולאכול מצה.

קבח. 'ובחודש הראשון בארבעה עשר יום לחודש' וגו'²

כדי לבאר ענין הגאולה שאירעה בליל פסח, מביא זוהר פסוק שממנו יבואר שורש ענין הגלות והגאולה:

רבי חייא פתח: 'אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק' וגו'³. אמרה פנסת ישראל: 'אני ישנה' בגלותא דמצרים - 'אני ישנה' בגלות מצרים, כי הגלות היתה

מכח שליטת השמאל על הימין, ומדינים דשמאל מסתלקים המוחין של המלכות, שהוא סוד שינה (כמו שיתבאר להלן⁴). דהו בני בשעבודא דקשיו - שהיו בני בשעבוד הקשה. 'ולבי ער', לנטרא להו דלא ישתיצון בגלותא - לשמור אותם שלא יכלו בגלות. 'קול דודי דופק', דא קודשא בריה הוא - זה הקב"ה, דאמר: 'ואזפור את בריתי'.

הערות

המועדים המובא בפרק כג פסוק ב: 'מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש'. לאחר מכן נתבאר ענין השבת המובא בפסוק ג: 'ששת ימים תעשה מלאכה' וגו'. כעת ממשיך זוהר לבאר את ענין הפסח המובא בפסוק ה: 'בחודש הראשון בארבעה עשר לחודש בין הערבים פסח לה' (הפסוק המובא כאן הוא פסוק מקביל מפרשת פנחס וכך היא דרכו של זוהר בכמה מקומות).

3. לפי פשוטו, בכתוב זה אומרת כנסת ישראל: אני ישנה ועם כל זה לבי כמו ער, קול דודי - קולו של הקב"ה דופק וקורא לי: פתחי לי אפוחתי את השערים, כדי שאוכל להיכנס אליך (שיר השירים ה, ב; ע"פ אבן עזרא).

4. ראה גם לעיל אות כג. ענין השינה נתבאר להלן באדרא רבא אות רז ובמקומות נוספים.

8. הכוונה לנשמה היתירה שמקבלים ישראל ביום השבת (משפטים אות עט ועוד).

9. כך הוא נדרש בפסחים קו, א, ראה שם.

10. נראה שכוונת זוהר לבאר בזאת את הכתוב שפתח בו 'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כ, ח). כי המילה 'זכור' מורה על פעולת האדם למטה כדי לעורר שורשו העליון למעלה (כדלעיל אות פה), 'לקדשו' כי לא נמצאת קדושה אלא ביין.

11. לפי פשוטו פירוש הפסוק הוא שדודיך (היינו אהבתך והחיבור איתך) טובים יותר מיין, אולם זוהר מפרש כאן שדודיך טובים משום שהם יין. לביאור פנימיות הענין ראה לעיל פרשת משפטים אות תקנג.

1. בני ישראל היוצאים ממצרים מלו, ראה לעיל אותיות סא-סב.

2. זוהר ממשיך לבאר את פסוקי הפרשה. עד עתה נתבאר ענין

הכתוב ממשיך ומביא את דברי הקב"ה לכנסת ישראל:

קכט. 'פתחי לי' פירושו: **פתחא פְּחֻדוּדָא דְמַחְטָא** - פתחי לי פתח כחודו של מחט, וְאַנְא אֶפְתַּח לְךָ תְּרַעִין עֲלָאִין - ואני אפתח לך שערים העליונים.

'פתחי לי אחותי', דְּהָא פְּתַחָא לְאַעְלָא לִי, בְּךָ הוּא - כי הפתח לכנסו אצלי הוא בך, דְּלֹא יַעֲלוּן לְגַבְאֵי בְּנֵי אֱלָא בְּךָ - שלא יכנסו אצלי בני אלא בך. אַנְתָּ הוּא פְּתַחָא לְאַעְלָא לִי בְּךָ, אֵי אַנְתָּ לֹא תִפְתַּח פְּתַחָךְ הָא אֲנָא סְגִיר, דְּלֹא יִשְׁפַּחוּן לִי - אם את לא תפתחי פתחך הרי אני סגור, שלא ימצאו אותי, בְּגִין בְּךָ - משום זה 'פתחי לי', 'פתחי לי' וְדָאֵי. וְעַל דָּא אָמַר דּוּד כְּשֶׁרָצָה לְכַנּוּס אֶל הַמֶּלֶךְ, אָמַר: 'פְּתַחוּ וְעַל כֵּן אָמַר דּוּד כְּשֶׁרָצָה לְכַנּוּס אֶל הַמֶּלֶךְ, אָמַר: 'פְּתַחוּ לִי שְׁעָרֵי צְדָק, אָבָא בָּם אֹרְדָה יְהִי. זֶה הַשְּׁעָר לִי, דָּא הוּא פְּתַחָא וְדָאֵי לְאַעְלָא לְמַלְכָּא - זה, שערי צדק שהיא המלכות, הוא פתח ודאי לכנסו אל המלך. 'זֶה הַשְּׁעָר לִי', לְאַשְׁפַּחָא לִי וְלֹא תִדְבַּקָא בִּיהִי - למצוא אותו ולהידבק בו. וְעַל דָּא - ועל כן: 'פְּתַחֵי לִי אַחֻתֵי רַעִיתֵי שְׂרָאשֵׁי' וְגו'. בְּגִין לְאַדְוֹנָא עִמָּךְ וְלִמְהוּי עִמָּךְ בְּשָׁלָם דְּעֲלָמִין - כדי להזדווג עמך ולהיות בשלום עמך לעולמים.

פירוש: זעיר אנפין מצד עצמו הוא בחסדים מכוסים

מחכמה, והמלכות מצד עצמותה היא בחכמה בלי חסדים, כי על כן היא מכונה לילה, מפני שהחכמה אינה מאירה בלי חסדים. ולפיכך אין שלמות השפע לגאולת ישראל אלא על ידי זווג ז"א ומלכות, כי אז נכללים החסדים דז"א בחכמה דמלכות, וישראל מקבלים שפע שלם מג"ר. אמנם כשמקבלים ממלכות לבד, הרי הארת החכמה דקה מאד, להיותה בבחינת לילה, כל עוד שאינה מלובשת בחסדים. וכן אינם יכולים לקבל מז"א לבד, כי כל עוד שהחסדים אינם נכללים מחכמה הרי הם בבחינת ו"ק בלי ראש שאין בהם השגה.

וזה שאומר שהקב"ה⁵ אמר למלכות: **פְּתַחֵי לִי פְּתַח פְּחֻדוּדוּ שֶׁל מַחְט**, דהיינו הארת החכמה שבך, שהיא דקה כחודו של מחט, להיותה בלי החסדים, וְאַנְא אֶפְתַּח לְךָ תְּרַעִין עֲלָאִין [ואני אפתח לך שערים העליונים], שעל ידי החסדים שלי שילבישו החכמה שלך, יפתחו לך שערים העליונים, שהם שערי הג"ר, ויביאו הגאולה לישראל. וזה שאומר: **דְּהָא פְּתַחָא לְאַעְלָא לִי בְּךָ וְכו'** [כי הפתח לכנסו אצלי, הוא בך, שלא יכנסו אצלי בני אלא בך], כי לא יוכלו לבוא אצלי לקבל ממני שפע השלם, אלא על ידי התכללות החסדים שלי בחכמה שבך, **אֵי אַנְתָּ לֹא תִפְתַּח**

פְּתַחָךְ, הָא אֲנָא סְגִיר, דְּלֹא יִשְׁפַּחוּן לִי [אם את לא תפתחי פתחך, הרי אני סגור, שלא ימצאו אותי], כי אם לא תזדווגי עמי בחכמה שבך, הרי החסדים שלי בבחינת ו"ק בלי ראש, הסגורים מהשגה, ולא ישיגו אותי להידבק בי. וזה שאומר: **זֶה הַשְּׁעָר לִי, לְאַשְׁפַּחָא לִי וְלֹא תִדְבַּקָא בִּיהִי** [למצוא אותו ולהידבק בו], דהיינו בעת שמזדווגת עם ז"א, נְעֻשִׁית שֶׁעַר אֲלִיּוֹ, שיוכלו התחתונים להשיגו ולהידבק בו, על ידי הארת הזווג השלם מחכמה וחסדים⁶.

הזוהר ממשיך לעסוק בענין הגאולה ממצרים ומבאר את הקשר בין מכת בכורות לברית המילה שעשו ישראל באותו זמן:

קל. תא חזי - בוא וראה: **בְּשַׁעְתָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיָּה הוּא הָיָה קָטִיל לְבוּכְרֵי דְּמַצְרָאִי** - בשעה שהקב"ה היה הורג לבכורי מצרים, **פַּל אֵינּוּן דְּקָטִיל בְּפִלְגוּת לִילְיָא** - דהיינו כל אלו שהרג בחצות לילה, וְאַחִית דְּרַגִּין מְעִילָא לְתַתָּא - והוריד המדרגות שלמעלה למטה, **בִּיהִי שַׁעְתָּא עָאלוּ יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּמָא דְּאָת קְדִישָׁא** - בה בשעה נכנסו ישראל בברית אות הקדוש, **אֲתַגְּזֵרוּ וְאַשְׁתַּתְּפוּ בְּכַנְסַת יִשְׂרָאֵל, וְאַתְּאֲחַדּוּ בָּהּ** - שנימולו ונתחברו בכנסת ישראל ונתאחדו בה. **בְּרִין הָהוּא דְּמָא אַחֻזְיָאוּ לִיהִי עַל פְּתַחָא** - אז הראו אותו הדם על הפתח. **וְתִרִין דְּמֵי הוּוּ, חַד דְּפַסְחָא וְחַד דְּמָא דְּאַתְגְּזֵרוּ** - ושני דמים היו: אחד של פסח ואחד של מילה, **וְהוּוּ רְשִׁים עַל פְּתַחָא רְשִׁימָא דְּמַהִּימְנוּתָא** - והיה נרשם על הפתח רושם האמונה, **חַד הֶכָּא וְחַד הֶכָּא וְחַד בִּינֵיהוּ** - אחד מכאן ואחד מכאן ואחד ביניהם, שהן סוד ג' קוין: ימין, שמאל ואמצע. **וְהָא אֲתַמַּר - וְכֵן נֹאמַר: 'וְנָתַנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמְּשֻׁקֹּף, בְּגִין לְאַחֲזָא מְהִימְנוּתָא** - כדי להראות אמונה.

פירוש: כי מכת בכורות ומילה הם קרובים זה לזה. כי

מכת בכורות באה על ידי שקו האמצעי עורר את המסך דחירק הממעט הג"ר דשמאל, ואז מתו כל בכורי מצרים הנמשכים מג"ר אלו⁷, כי הדינים דמסך דחירק מיעטו הג"ר אלו. וזה שאומר: **וְאַחִית דְּרַגִּין מְעִילָא לְתַתָּא** [והוריד המדרגות שלמעלה למטה], שמיעט השמאל מג"ר שלו והורידו למטה לבחינת ו"ק, הרי שהדינים דמסך דחירק ביטלו הדינים דשמאל.

וכן ענין המילה הוא סוד שהדינים דנוקבא מבטלים דינים דדכורא⁸, כמו שכתב לעיל (וירא אות נא בהסולם ד"ה פירוש⁹). ולפיכך עשו ישראל אתערותא דלתתא בחצות לילה ומלו את עצמם, כדי שקו האמצעי יבטל עם הדינים דנוקבא שבמסך דחירק את הג"ר דשמאל.

הערות

דינים דנוקבא נמשכים מקו האמצעי, והם מבטלים את הדינים דדכורא, שהם הדינים הנמשכים מקו שמאל בהיותו בלי ימין (ראה לעיל ויקרא ק).
9. [זה לשון הסולם שם: כללות הדינים הם שתי בחינות, מבחינת הנוקבא ומבחינת הדכר. והם הפכים זה לזה, ואי אפשר ששניהם ישמשו במקום אחד, כי אין שני הפכים באים במקום אחד. לכן באתערותא דלתתא על ידי מצות המילה מביאים שני מיני הדינים במקום אחד, בסוד היסוד העליון, ואז הם מכחישים זה את זה כטבע ההפכים, ומבטלים שניהם. וזה סוד מעשה המילה, כי האימל החותך הוא נמשך מדינין דנוקבא, והערלה היא דינין דדכר. ונמצא האימל מעביר את הערלה, שהדינין דנוקבא מבטלים את הדינין דדכר.]

5. שהוא זעיר אנפין.
6. בביאור דברי הזוהר כאן ישנם כמה שיעורים מרבינו בעל הסולם שנאמרו במהלך כמה שנים ונכתבו על ידי בנו אדמו"ר בעל ברכת שלום, וכן שיעור שכתב תלמידו ר' בנימין סינקובסקי זצ"ל, ראה בנספח שבסוף הספר עמוד
7. בכור רומז לג"ר דחכמה (ראה פנחס תשעא-תשעב), וכל הכאה פירושה מיעוט (כי תצא עה; ראה גם לשון הארז"ל המובאת בעץ חיים ענף ז אות ל), לכן במיעוט הג"ר מתו הבכורות.
8. זהו אותו ענין שנוכר קודם בביטול הג"ר דשמאל במכת בכורות. כי

א' יש מעלה, שאין בה מיעוט ויכולה לקבל חכמה, ומקבלת מאותה מדרגה שז"א מקבל, דהיינו מבינה, וגדולה משום זה כמוהו, כי הם במדרגה אחת תחת הבינה. אבל יש שם חיסרון גדול, כי בהיותה מקבלת מקו שמאל דבינה בלבד, יש בה חכמה בלי חסדים, שאין החכמה יכולה להאיר בלי התלבשות החסדים, על כן הארתה מצומצמת ודקה מאד, ועל כן נקרא השפע שיורד אז ממנה בשם מצה או לחם עוני.

וכן במצב הב' יש מעלה וחיסרון. המעלה היא, שאז מקבלת מז"א, שבו החסדים והחכמה כלולים יחד בסוד קו האמצעי והם מאירים בהרחבה גדולה. והחיסרון הוא, כי המיעוט שורה עליה מכח המסך שבחזה דז"א, ואינה ראויה עוד לקבל אור מבינה, אלא כל מה שיש בה מקבלת מז"א, ועל כן השפע המושפע ממנה במצב הזה מכונה לחם מן השמים, כי אינו שלה עצמה אלא מקבלת מז"א שנקרא שמים, וכן בבחינה אחרת נקרא לחם חמץ או שאור, דהיינו שיש בשפע זה בחינת אחיזה לקליפות מחמת המיעוט השורה עליה מכח המסך דחזה דז"א.

וזה שאומר: **דָּהָא פְּדִין מְבַטְלִין חֻמֵּץ וּשְׂאֹר** [שאו מבטלים חמץ ושאור], כי אז בליל פסח היתה המלכות משפעת להם מבחינת מצב הא' שבה, דהיינו ממדרגה שהיתה מטרם מיעוטה, וכל הקליפות הנאחזות במיעוט הירח, שנקראות חמץ ושאור, היו מתבטלות, כי נתבטלה אחיזתן, שמחמת זה יצאו ישראל מרשות מצרים. וזה שאומר: **וְאֶסְתַּלְקוּ יִשְׂרָאֵל מִרְשׁוּתָא אַחְרָא, וְאֶתְעַקְרוּ מִנְיָה וְאֶתְאָחְדוּ בְּמִצְהָ, קְשׁוּרָא קְדִישָׁא** [ישראל מסתלקים מרשות אחרת ונעקרים ממנה ומתאחדים במצה, קשר קדוש], שנתבטלו כל הקליפות וכח השעבוד שלהם, ונתאחדו בשפע הקדוש הנקרא מצה.

ואחר שזלו ופרעו, נגלתה הרשימה¹⁴, שהיא סוד המוחין של המצב השני שלאחר מיעוט המלכות, אשר הארתם רחבה וגדולה ואינן עוד לחם עוני. אבל באים מז"א, כי אינה יכולה עוד לקבל מבינה מחמת שנתמעטה כנ"ל. וזה שאומר: **וּכְדִין יְהֵב לְהוֹן קְשׁוּרָא בְּאֶתֶר עֲלָאָה** [ואז נתן להם קשר במקום עליון], שהוא ז"א, **בְּאֶתֶר דְּכֶתִיב**

וזה שאומר: **וּתְרִין דְּמִי הוּוּ וְכוּ', חַד הֶכָּא וְחַד הֶכָּא וְחַד בִּינִיָּהוּ** [ושני דמים היו וכו', אחד מכאן ואחד מכאן ואחד ביניהם], דהיינו לעורר פעולת קו האמצעי, שימעט הג"ר דשמאל ויחד שני הקוין זה בזה (כמ"ש לעיל לך לך אות כא ד"ה ונתבאר¹⁰), אשר בכח המיעוט הזה דקו שמאל, נהרגו בכורי מצרים, ועל ידי יחוד שני הקוין יצאו ישראל מגלות¹¹.

הזוהר חוזר לעסוק בפסוק 'ובחודש הראשון בארבעה עשר יום לחודש' וגו' שבו פתח את המאמר, ומבאר כיצד אחר שנימולו נכנסו ישראל ביום זה בסוד המצה:

קלא. וְבִארְבַּעַה עֶשֶׂר, הָא אֶתְמַר - הָרִי לְמַדְנֹו, דְּהָא פְּדִין מְבַטְלִין חֻמֵּץ וּשְׂאֹר - שְׂאֹו מְבַטְלִים חֻמֵּץ וּשְׂאֹו, וְאֶסְתַּלְקוּ יִשְׂרָאֵל מִרְשׁוּתָא אַחְרָא - וְיִשְׂרָאֵל מְסַתְלָקִים מִרְשׁוֹת אַחֲרָת, וְאֶתְעַקְרוּ מִנְיָה וְאֶתְאָחְדוּ בְּמִצְהָ, קְשׁוּרָא קְדִישָׁא - וְנַעֲקִירִים מִמֶּנָּה וּמִתְאָחְדִים בְּמִצְהָ, קְשֶׁר קְדוּשָׁ. בְּתֵר דְּאֶתְגְּזֵרוּ, עֲאֻלוּ בְּהָ - אַחַר שְׁנִימּוּלוּ, וְנַכְסוּ בְּהָ, בְּסוּד הַמִּצְהָ כְּנ"ל, עַד לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה דְּאֶתְפָּרְעוּ וְאֶתְגְּלִיָּא רְשִׁימָא דְּלְהוֹן - שַׁעֲשׂו פְּרִיעָה¹² וְנִתְגַּלָּה הַרוּשָׁם שְׁלָהֶם, וְכִדִּין יְהֵב לְהוֹן קְשׁוּרָא בְּאֶתֶר עֲלָאָה, בְּקְשׁוּרָא דְּמִהִימְנוּתָא - וְאֹז נִתֵּן לָהֶם קְשֶׁר בְּמִקּוּם עֲלִיוֹן, בְּקִשֶׁר הָאֻמוֹנָה, בְּאֶתֶר דְּכֶתִיב - בְּמִקּוּם שְׁכַתּוּב: 'הִנְנִי מְמַטִּיר לְכֶם לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם'¹³, 'מִן הַשָּׁמַיִם' דִּיִּיקָא - הוּא בְּדִיק, דְּהֵינּוּ מוֹזְעִיר אֲנַפִּין שְׁנַקְרָא שְׁמִים. וְהָא אֻקְמוּהָ - וְכַבֵּר הַעֲמִידוּהוּ.

פירוש: כי שני מצבים יש במלכות: מצב א', מטרם מיעוטה, שהיתה אז בסוד 'שני המאורות הגדולים', שהיתה גדולה כזעיר אנפין, ושניהם קבלו מבינה, ז"א חסדים והמלכות חכמה, ולא היתה צריכה לקבל מז"א. מצב ב', אחר מיעוטה, שאמר לה הקב"ה, שהוא קו האמצעי, בסוד המסך דחירק שבו, 'לכי ומעטי את עצמך', שאז ירדה מתחת החזה דז"א, ואינה ראויה עוד לקבל חכמה, אלא כל מה שיש לה היא מקבלת מז"א (כמו שכתב זה באורך בבראשית"א מאות קי עד אות קטו, עיין שם). ושפע מצב הא' נקרא מצה, ושפע של מצב הב' נקרא לחם מן השמים או חמץ.

ויש מעלה וחיסרון במצב הא' וכן במצב הב'. כי במצב

הערות

10. [שם מבוארות שתי פעולות אלו שעושה הקו האמצעי, וזה לשונו: ולפיכך אין קו השמאל נכנס להיכלל בקו הימין, זולת על ידי שני עניינים שפועלים בו: (א) המסך דחירק שבא למעט את קו השמאל מבחינת ג"ר אל בחינת ו"ק דחכמה. (ב) קו האמצעי שהוא סוד קומת החסדים היוצאת על המסך הזה. כי אז מתוך שמצד אחד ירדה קומת קו השמאל לבחינת ו"ק דחכמה ואין מעלתו גבוהה עתה מקו הימין, ומצד שני נתברו החסדים, על כן נכנס קו השמאל ונכלל בתוך החסדים של הימין והאמצעי].

11. ייחוד שני הקוים שמוזכר כאן, הוא הייחוד של חכמה וחסדים שנתבאר לעיל (אות קבט) בסוד הכתוב 'פְּתָחִי לִי אֶחְזוּתִי'. נמצא אפוא שלעיל נתבארה הפעולה השניה שהיא פעולת הקו האמצעי, וכאן מוסיף הזוהר לבאר את הפעולה הראשונה שהיא מיעוט קו השמאל בסוד מכת בכורות והמילה שקדמו לגאולה.

12. פסוק זה נאמר כאשר היו ישראל במדבר אחרי יציאת מצרים (שמות טו, ד): 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מְמַטִּיר לְכֶם לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקָטוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ'. לחם זה נקרא בתורה 'מֶן', ומבואר בזוהר שהמן הוא מדרגה גבוהה יותר מהמצות שאכלו בצאתם ממצרים (שכבר היו או נימולים אלא שעדיין לא פרעו), ובמדרגה זו זכו ישראל רק לאחר שעשו פריעה.

13. ייחוד שני הקוים שמוזכר כאן, הוא הייחוד של חכמה וחסדים שנתבאר לעיל (אות קבט) בסוד הכתוב 'פְּתָחִי לִי אֶחְזוּתִי'. נמצא אפוא שלעיל נתבארה הפעולה השניה שהיא פעולת הקו האמצעי, וכאן מוסיף הזוהר לבאר את הפעולה הראשונה שהיא מיעוט קו השמאל בסוד מכת בכורות והמילה שקדמו לגאולה.

14. כי רק אחר הפריעה מתגלה הרושם הקדוש של המילה (בשלח שמת; שעד).

12. בביאור מצות הפריעה ראה לעיל אות סב ובהערות ... שם. יש להעיר שלעיל (בא קסט-קעה; בשלח שמת) מצינו בזוהר מאמרים דומים,

שמים ואין השפע נחשב עוד לשפע המלכות, כי כבר 'לית לה מַנְרָמָה ולא מידי', אלא נחשב על שם ז"א¹⁵.

[במקום שכתוב]: 'הַנְּגִי מִמְטִיר לְכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם', 'מִן הַשָּׁמַיִם' דִּינְקָא [הוא בדיוק], דהיינו מז"א הנקרא

מאמר כז זווג דליל פסח

במאמרים הבאים יבואר סוד הזווג הגדול שעל ידו יצאו ישראל משליטת מצרים, והוא נוהג בכל שנה בליל פסח. מתוך ביאור סודו של הזווג הזה יתבארו כמה מענייני הפסח.

ליל פסח¹ נתייחד בכך שהוא מכונה 'ליל שְׁמַרְיָם' (שמות יב, מב), לילה שהוא שמור מהקליפות והחיצונים. כמו כן הוא נתייחד בכך שהתורה צוותה לעשות כמה דברים קודם הלילה כהכנה והכשרה אליו, והם השבתת שאור והקרבת הפסח. משני אלה, וכן מכך שהלילה נקרא 'שימורים' בלשון רבים, לומד הזוהר שבליילה הזה יש זווג ז'ו"ן העליון בעת היותם בהיכל אבא ואימא. בלילה זה שהוא ט"ו לחודש הלבנה במילואה, וזהו רמז למלכות, שבליילה הזה נמצאת בשלמות בלא פגם, ומחמת גודל האור שמאיר בה כל הקליפות נחבאות.

בזווג הגדול הזה מתחברים ומתקשרים זעיר אנפין שהוא המשפיע, ומלכות שהיא מקבלת ממנו את השפע וממנה מושפע לתחתונים, וכן הספירות חכמה ובינה מתקשרים בזווג הזה, כי מהם מקבל זעיר אנפין את האור. נמצא שבליילה זה מתקשרות ארבע מדרגות: חכמה ובינה, זעיר אנפין (הנקרא גם תפארת) ומלכות. ישראל למטה, שמתקשרים בשמחת הזווג וזוכים באור המושפע מזווג זה, זוכים גם בכל ארבעת המדרגות הללו, וכנגד זה הם שותים ארבעה כוסות בליל הסדר.

בכך מבאר הזוהר גם את פנימיות הענין שאומרים בליל פסח הלל שלם, והיינו משום שהזווג הגדול הזה הוא הזווג השלם והשמחה שלמה, וביום זה מתקשרים ישראל בשמחה ההיא, ולכן אומרים הלל שלם. על השמחה הגדולה הזו נאמר (ישעיה ל, כט): 'הַשִּׁיר יִהְיֶה לְכֶם כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חָג', כי לעתיד לבוא עתידים ישראל לשבח לקב"ה כמו השמחה והשירה שבלייל פסח.

דְּהָא זְוּגָא קַדִּישָׁא אֲשֶׁתְּכַח, וְהוּא שְׁמוּרִים בְּכֹלָא - כי זווג הקדוש נמצא, והוא שמירה בכל.

הזוהר מביא מקור מן הכתובים לכך שבלייל פסח יש זווג ז'ו"ן בשלמות:

קלב. תא חזי - בוא וראה: בְּאַרְבֵּיסֵר, בְּשַׁעֲתָא דְּזוּגָא דְּסִיְהָרָא אֲשֶׁתְּכַח בְּשְׁלִימוֹ עִם שְׁמִשָּׁא - בארבעה עשר בלילה², בשעה שהזווג של הלבנה, שהיא המלכות, נמצא בשלמות עם השמש, שהוא זעיר אנפין, וְכַתְרִין תְּתַאֲרִין לֹא מְשַׁתְּפַחִין כָּל כֶּף בְּעֵלְמָא - וספירות התחתונות של הקליפות אינן נמצאות כל כך בעולם. דְּהָא בְּחֻדְתוּתֵי דְּסִיְהָרָא, זִינִין בִּישִׁין מְשַׁתְּפַחִין - כי בעת חידוש הלבנה נמצאים מינים רעים, וּמַתְעִרֵי לְאַתְפְּשָׁטָא בְּעֵלְמָא - ומתעוררים להתפשט בעולם³, וּבְשַׁעֲתָא דְּזוּגָא דְּסִיְהָרָא אֲשֶׁתְּכַח בְּנִהִירוֹ דְּשְׁמִשָּׁא בְּשְׁלִימוֹ - אבל בשעה שזווג הלבנה נמצא באור השמש בשלמות, מְתַפְּנְשֵׁי כְּלָהוּ לְאַתֵּר חַד, וְקְדוּשֵׁי מְלָכָא אֲתַעְרוּ - מתאספים כל הקליפות למקום אחד ונחבאים, וקדושות המלך מתעוררות. כְּדִין כְּתִיב - אז כתוב: 'לִיל שְׁמוּרִים הוּא לֵינִי',

רבי אחא מביא מקור שני לכך שיש זווג הגדול ד'ו"ן בליל פסח:

קלג. רבי אחא אָמַר: בְּגִין כֶּף תְּקוּנָא דְּכֹלָה בְּהוּא יוֹמָא - משום זה תיקון הַכֹּלָה, שהיא המלכות, הוא ביום ההוא, בארבעה עשר⁴, וּבְלִילֵיא אֲשֶׁתְּכַח יְשׁוּבָא דְּבִיתָא - ובלילה של חמשה עשר, נמצא ישוב הבית, דהיינו זווג ז'ו"ן. וְוֵי לְאִינוּן דְּלֹא מְבַנֵּי בֵּיתָא נִינְהוּ - אוי לאלו שאינם מבני הבית, שאינם דבקים במלכות, כִּד אֲתַאֲרִין לְאִדְוּוּגָא אֲוִרִיתָא כְּחָדָא - בשעה שבאים להזדווג התורות יחד, דהיינו תורה שבכתב שהיא זעיר אנפין ותורה שבעל פה שהיא מלכות, וְוֵי לְאִינוּן דְּלֹא אֲשַׁתְּמוּדְעֵן גְּבִייהוּ - אוי לאלו שאינם נודעים להם. בְּגִין כֶּף יִשְׂרָאֵל קַדִּישִׁין מְתַקְנִין לֹון בֵּיתָא כָּל הַהוּא יוֹמָא - משום זה ישראל הקדושים מתקנים להם לז'ו"ן בית, דהיינו זווג, כל היום

הערות

מאליו בפעם אחת עד אבא ואימא עליון שלא כסדר המדרגה, וזהו יצאו ישראל מתחת שליטת החיצונים ונגאלו.]

2. הסולם מפרש שכוונת הזוהר היא ללילה שאחר יום י"ד ניסן, דהיינו ליל ט"ו, שהוא ליל פסח (ראה שמות יב, יח).

3. הזוהר כאן מבדיל בין ליל ט"ו לחודש, שאז הזווג בין השמש ללבנה הוא בשלמות, לעומת זמן חידוש הלבנה, שאז היא בקטנות ויש אחיזה לקליפות. הברל זה ניכר במראה הלבנה, כי מאמצע החודש ואילך הלבנה הולכת ומתמעטת עד שאינה נראית לעין. כאשר חורת הלבנה להיראות הוא הנקרא זמן חידוש הלבנה, ומכאן ואילך היא שבה וגדלה עד אמצע החודש. נמצא שבלייל ט"ו לחודש הלבנה מאירה מהשמש בכל גדלותה. פנימיות הענין תבואר להלן ב'ביאור הדברים'.

4. דהיינו שבי"ד לחודש משביתים שאור ומקריבים קרבן פסח, שזהו התיקון וההכנה, ובלילה נמצאים כבר בשלמות.

15. העולה מן הדברים שבני ישראל זכו בשתי מדרגות: (א) בליל פסח בעת שנגאלו, שאז היתה המלכות משפעת להם ממוחין דמצב הא' (שהיתה גדולה כמו הזעיר אנפין), שאמנם הם מוחין דג"ר ולכן ראויים לגאולה, אבל הם ממועטים מאד מחמת חסרון החסדים, ואז מלו ישראל את עצמם והסתלקו מהסטרא אחרא, כי במוחין אלו אין אחיזה לסטרא אחרא הנקראת חמץ או שאור, והם אכלו מצה שהיא 'לחם עוני'. (ב) לאחר מתן תורה שישראל עשו פריעה, אז נגלתה הרשימה שהיא המוחין דמצב הב' של המלכות שהארתם רחבה, אבל הם באים מזעיר אנפין ולא מבינה, לכן נקראים 'לחם מן השמים'.

1. [בשער הכוונות להארז"ל (רושי הפסח, א) מבואר שהחידוש הוא בעיקר בענין הלילה. שבכל המועדים עולה זעיר אנפין מדרגה אחר מדרגה, כך שבליילה המוחין רק מתחילים להיכנס ואינם נשלמים אלא ביום, ואילו בליל פסח 'ברחמי המאציל יתברך, אשר הפליג חסדיו ברחמי לעשות נס הגדול ההוא שלא כדרך טבע', עלה זעיר אנפין

הלבנה בליל ט"ו לחודש שאין בה פגם. וזה שאומר: **וּבְשַׁעֲתָא דְזוּוּגָא דְסִיְהָרָא אֲשַׁתְּכַח וְכוּ'** [אבל בשעה שזווג הלבנה נמצא וכו' מתאספים כל הקליפות למקום אחד ונחבאים וכו'], **פְּדִין פְּתִיב** [או כתוב]: **'לִיל שְׁמוּרִים הוּא לִינִי, דְּהָא זוּוּגָא קְדִישָׁא אֲשַׁתְּכַח** [כי זווג הקדוש נמצא]. ומלמדנו בזה, שיש זווג זעיר אנפין ומלכות בליל פסח בתכלית השלמות עד שאין בה מיעוט, שזה רק בשעה שהמלכות עולה לאימא עילאה וז"א לאבא עילאה, מה שאין כזה בכל הימים טובים, ואפילו ביום. ולומד זה מכח שקראה התורה ליל ט"ו בניסן בשם 'לִיל שְׁמוּרִים', זה יורה שהמלכות היא במלואה כמו הלבנה בליל ט"ו, והיא שמירה מכל הקליפות מחמת הזווג הגדול דו"ן במקום אבא ואימא.

ורבי אחא לומד זה (באות קלג) שיש זווג הגדול דו"ן בליל פסח, משום שצוותה התורה השבתת שאור ועשיית קרבן פסח בי"ד, שלא מצינו כזה בשום ערב יום טוב⁶, על כן משמע מזה שהוא הכשרה לזווג שבלילה. וזה שאומר: **בְּגִין כֶּף תְּקוּנָא דְכֻלָּה בְּהוּא יוֹמָא** [משום זה תיקון הפלה הוא ביום ההוא, בארבעה עשר], שמכשירים ומתקנים את המלכות בהשבתת שאור ועשיית הפסח, משום **וּבְלִילֵי אֲשַׁתְּכַח יִשׁוּבָא דְבִיתָא** [ובלילה של חמשה עשר, נמצא ישוב הבית], דהיינו הזווג דו"ן. וכן אומר, **בְּגִין כֶּף, יִשְׂרָאֵל קְדִישִׁין מְתַקְנִין לִזְוֵן בֵּיתָא כֹּל הוּא יוֹמָא וְכוּ'** [משום זה, ישראל הקדושים מתקנים להם לזו"ן בית, דהיינו זווג, כל היום ההוא די"ד], שמכאן משמע שיש זווג בליל פסח.

ורבי יוסי אומר (באות קלד): **לְמָה לָן לְאַטְרָחָא כּוּלֵי הָאִי** [למה לנו להטריח כל כך] כדי ללמוד שיש זווג הגדול בליל פסח? **קָרָא שְׁלִים הוּא, דְּהָא בְּהָאִי לִילֵי זוּוּגָא עֲלָה קְדִישָׁא אֲתַעַר וְאֲשַׁתְּכַח וְכוּ'** [מקרא שלם הוא, שבלילה הזה נתעורר זווג עליון קדוש ונמצא]. **מָאִי 'שְׁמוּרִים' תְּרִי** [שניים]. שלומד זאת ממה שהכתוב קורא את הלילה 'שְׁמוּרִים' בלשון רבים, שזה יורה 'תְּרִי': **זוּוּגָא דְסִיְהָרָא בְּשִׁמְשָׁא** [שהם זווג הלבנה והשמש], דהיינו ז"א ומלכות. וזה שאומר, **וּכְדִין מְתַעַטְרִי חֲתָן וְכֻלָּה בְּעַטְרוֹי דְאִימָא עֲלָה** [ואז מתעטרים חתן וכלה בעטרות של אימא עילאה], דהיינו שהמלכות עולה אז לאימא עילאה וז"א לאבא עילאה, שאין עוד זווג עליון כזה אלא בליל פסח בלבד.

ההוא די"ד, **וְעַל יְדִיְהוּ, עֵינֵי מָאִן דְּעֵינֵי** - ועל ידיהם נכנסים מי שנכנסים, דהיינו המוחין הצריכים לזווג זו"ן, **וְאִינוּן חֲדָאן וְזַמְרָן תְּרוּוּיְהוּ** - והם, זו"ן, שמחים ומזמרים שניהם. **זְכָאִין אִינוּן יִשְׂרָאֵל בְּעֲלָמָא דִּין וּבְעֲלָמָא דְאֲתִי** - אשריהם ישראל בעולם הזה ובעולם הבא.

רבי יוסי מביא מקור שלישי:

קלד. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: לְמָה לָן לְאַטְרָחָא כּוּלֵי הָאִי - למה לנו להטריח כל כך? **קָרָא שְׁלִים הוּא, דְּהָא בְּהָאִי לִילֵי זוּוּגָא עֲלָה קְדִישָׁא אֲתַעַר וְאֲשַׁתְּכַח** - מקרא שלם הוא, שבלילה הזה נתעורר זווג עליון קדוש ונמצא! **הָדָא הוּא דְכֻתִּיב** - זהו שכתוב: **'הוּא הַלִּילָה הַזֶּה לִי שְׁמוּרִים, מָאִי 'שְׁמוּרִים'** - מהו 'שְׁמוּרִים', שאומר לשון רבים?⁷ ומשיב: **תְּרִי, זוּוּגָא דְסִיְהָרָא בְּשִׁמְשָׁא** - שסובב על שניים, שהם זווג הלבנה והשמש, שהם מלכות וזעיר אנפין. **'לְכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרָתָם, דְּהָא מְכָאֵן וְלֶהֱלָאָה אֲתַאֲחָדוּ וְאֲתַקְשְׂרוּ בְּקִשְׂרָא דְשִׁמָּא קְדִישָׁא** - היינו שמכאן ולהלאה נתאחדו ונתקשרו ישראל בקשר השם הקדוש, ונפקו מרשותא אַחְרָא - ויצאו מרשות אחרת. **בְּגִין כֶּף** - משום זה, **בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר מִתְקַנֵּי גְרַמְיָהוּ וּמְבַעְרֵי חֲמִץ מְבִינֵיהוּ** - בי"ד מתקנים את עצמם ומבערים חמץ מביניהם, **וְעֵינֵי בְּרִשׁוּתָא קְדִישָׁא** - ונכנסים ברשות הקדושה, **וּכְדִין מְתַעַטְרֵי חֲתָן וְכֻלָּה בְּעַטְרוֹי דְאִימָא עֲלָה** - ואז מתעטרים חתן וכלה, דהיינו זעיר אנפין ומלכות, בעטרות של אימא עילאה, שהיא בינה, **וּבְעֵי בְּרַשׁ לְאַחְזָה גְרַמְיָה דְאִיהוּ בְּרַ חוּרִין** - וצריך אדם להראות עצמו שהוא בן חורין, כי מוחין דאימא עילאה נקרא חירות.

ביאור הדברים: כי חידוש הלבנה יורה על מיעוט

הירח, שהיא המלכות, שאז יש

אחיזה לקליפות בה כנ"ל. וזה שאומר (באות קלב): **דְּהָא בְּחֲדָתוֹתֵי דְסִיְהָרָא, זִינִין בִּישִׁין מְשַׁתְּבְּחִין, וּמְתַעַרֵי לְאַתְפְּשָׁא בְּעֲלָמָא** [כי בעת חידוש הלבנה, נמצאים מינים רעים ומתעוררים להתפשט בעולם]. ונמשך זה עד זמן הזווג הגדול, שהמלכות מזדווגת עם השמש פנים בפנים עד שלא ניכר שום מיעוט בה, שעל זה מורה שלמות

מאמר כח אַרְבַּע כּוֹסוֹת

הזה מכל שאר הלילות. ובעינין למעפד שמא בכלא, ולמחדי בהאי ליליא - וצריכים לעשות ולייחד השם בכל ולשמוח בלילה הזה, בגין דחדוותא הוא לעילא ותתא - משום שהוא שמחה למעלה ולמטה.

רב ייסא סבא מוסיף לבאר מדוע ארבעת המדרגות חכמה ובינה, תפארת ומלכות נקראות ארבע גאולות:

קלו. ועוד אמר: דארבע אלין ארבע גאולות קרינן להו - שארבע אלו, חכמה ובינה, תפארת ומלכות, קוראים אותם ארבע גאולות, מאי טעמא - מהו הטעם? בגין דהאי דרגא בתרא, גואל אתקרי - הוא משום שמדרגה אחרונה הזו, דהיינו מלכות, נקראת 'גואל', דהיינו המלאך הגואל³. ולא אקרי גואל, אלא על ידא דדרגא אחרא עלאה, דקיימא עלה ונהיר לה - ואינה נקראת גואל, אלא על ידי מדרגה אחרת עליונה, שהיא תפארת, העומדת עליה ומאירה לה. ודא לא אפיק לה נהורא אלא באלין תרינן דרגין דעליה - וזה, תפארת, אינו מוציא אליה אור אלא באלו שתי מדרגות שעליו, שהם חכמה ובינה, שתפארת מקבל מהם. אשתכח דארבע אלין, ארבע גאולות גינהו - נמצא שארבע אלו, חכמה ובינה, תפארת ומלכות, הם ארבע גאולות, להיותם נקשרים במלכות, הנקראת גואל.

על פי האמור במאמר הקודם שהזווג הקדוש נמצא בליל פסח, מבאר זוהר את יסוד החיוב של ארבע כוסות:

קלה. אמר רבי יוסי: הני ארבע פסי דההוא ליליא, אמאי - אלו ארבע כוסות של לילה ההוא, למה?

אמר רבי אבא: הא אוקמוה חבריאי, לקביל ארבע גאולות - הרי העמידו החברים שהם כנגד ארבע גאולות, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי¹ (פסחים צט, ב). אבל שפיר הוא בספרא דרב ייסא סבא - אבל יפה הוא מבואר בספרו של רב ייסא סבא, דקאמר - שאמר: הואיל וזווג קדישא אשתכח בהאי ליליא בכל סטרינן - כיון שהזווג הקדוש נמצא בלילה ההוא בכל הצדדים, בין בחכמה ובין בחסדים², וזווג הוא בארבע קשרין - והזווג הוא בארבעה קשרים, דאינון ארבע דרגין, ולא מתפרשי דא מן דא פד זווגא דא אשתכח - שהם ארבע מדרגות, שאינן נפרדות זו מזו כשהזווג הזה נמצא, שהן חכמה ובינה ותפארת ומלכות. ואנן בחדוותא דלהון אתערנא - ואנו מתעוררים בשמחה שלהן ושותים כנגדן ארבע כוסות, בגין דהא זכינא בהו - משום שוכינו בהן, דמאן דאחיד ברא, זכי בכלא - כי מי שאחוז בזה, דהיינו בהארת הזווג, זוכה בכל ארבע מדרגות חכמה ובינה תפארת ומלכות. ועל דא אשתני ליליא דא מפל שאר ליליון - ועל כן נשתנה לילה

מאמר כט

הלל בימי פסח

בכלא, כמה דאתקשרו לבתר - אבל ידוע הוא שכאן, בפסח, לא נקשרו ישראל כל כך בשלמות כמו שנקשרו אחר כך. בגין פה - משום זה, בהאי ליליא, דזווגא אשתכח וחדוותא דכלא אשתכח - בלילה הזה הראשון, שנמצא בו זווג וז"ן ושמחת הכל נמצא, וישוראל אתקשרו בההוא חדוותא - וישראל נקשרו בשמחה ההיא, עבידנא שלימו והלילא אשתלים - אנו עושים שלמות וההלל הוא שלם. אבל לבתר - אבל אחר כך, בכל ימי פסח, אף על גב דכלהו משתכחי - אף על פי שכולם נמצאים, דהיינו כל שבעת המדרגות חג"ת נהי"מ המאירים בשבעת ימי הפסח, עד פנן ישראל לא אתקשרו בהו - עד עתה עוד לא נקשרו בהם ישראל, ולא אתפרעו לאתגלייא רשימא

קלו. רבי יהודה שאל לרבי אבא: הא פתיב - הרי כתוב 'שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם', וחדוותא הוא פל שבועה - והשמחה היא כל שבעה; אמאי לא אשתלים הלל פל שבועה יומין - ולמה אין אומרים הלל שלם כל שבעה ימים של פסח, כמו בספוח דאשתכח שמונה יומין הלילא בשלימו דחדוותא פל יומא ויומא - כמו בסוכות שאומרים שמונה ימים הלל בשלמות השמחה בכל יום ויום?¹

משיב רבי אבא:

קלח. אמר ליה: שפיר קאמרת - יפה אמרת. אבל דיצא הוא, דהא הכא לא אתקשרו ישראל פל פה

הערות

3. [הטעם שהמלכות שהיא הנוקבא נקראת 'גואל' נתבאר לעיל (ויגש ט): כי אין גאולה אלא במוחין דהארת חכמה, ועל כן נקראת הנוקבא 'המלאך הגואל' כלפי בני ישראל. ראה גם ויחי שצה; משפטים תין].

1. בשונה מחג הסוכות שבו אומרים הלל שלם בכל אחד מימי החג, בימי הפסח אין אומרים הלל שלם אלא ביום הראשון, ואילו בשאר ימי הפסח אומרים הלל בדילוג (חצי הלל). רבי יהודה מברר מהי הסיבה להבדל זה.

1. היינו ארבע לשונות של גאולה שאמר משה לישראל (שמות ו, ו-ו): 'לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם ברוח נטויה ובשפטים גדלים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים' וגו'.

2. כך מובא גם לעיל (קט-קל), ושם נתבאר שרק באופן זה נמצאת שלמות השפע לגאולת ישראל, שאז נכללים החסדים דועיר אנפין בחכמה של המלכות וישראל מקבלים שפע שלם מג"ר.

בִּיה - משום אותו החלק שישראל נקשרו בו. **מַאי טַעמָא** - מהו הטעם?³

דְּכִיּוֹן דְּבַהּ הוּא לִילֵיא זְוּגָא אֲשֶׁתְּכַח - הוא כיון שבלילה ההוא נמצא הזווג, **כָּל קְשׁוּרָא דְכֻלָּא אֲשֶׁתְּכַח בְּסִטְרָא דְזְוּגָא, וְלֹא בְּסִטְרָא דְיִשְׂרָאֵל** - וכל הקשר של המדרגות כולם שנגלו נמצא מצד הזווג, דהיינו מצד התעוררות של מעלה, ולא מצד ישראל⁴. **דְּכַד זְוּגָא אֲשֶׁתְּכַח בָּה** - וכשהזווג דועיר אנפין נמצא בה במלכות, **מִשְׁתַּכְּחֵי אֲלֵיךְ תְּרִין דְּרָגִין דְּקִיּוּמִין עֲלָה** - נמצאות אלו שתי מדרגות, חכמה ובינה, עומדות גם כן עליה (כנ"ל אות קלו). **וְכַד אֲלֵיךְ מִשְׁתַּכְּחֵי, הָא כָּל גּוּפָא אֲשֶׁתְּכַח בָּהוּ** - וכשאלו נמצאות, הרי כל הגוף, שהוא כל קומת זעיר אנפין, נמצא עמהם. **וְכַדִּין שְׁלִימוֹ דְכֻלָּא וְחֲדוּתָא מְכֻלָּא וְהִלְיָא אֲשֶׁתְּלִים** - ואז הוא שלמות הכל ושמחת הכל וההלל נשלם, **דְּהָא כְּדִין אֲתַעֲשֶׂרֶת סִיְהָרָא בְּכֻלָּא** - כי אז נתעטרה הלבנה, שהיא המלכות, **בְּכָל אֲבָל לֹא לְבַתָּר** - אבל לא לאחר הלילה הראשון, **דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא אֲשֶׁתְּכַחֵי** - שכל יום ויום משבעת הימים חג"ת נהי"מ נמצא, **וְיִשְׂרָאֵל עַד לֹא זָכוּ בָּהוּ** - וישראל עוד לא זכו בהם⁵, **הָא לֹא הִלְיָא שְׁלִימָא כְּמוֹ בְּזַמְנִין אַחֲרֵינָן** - הרי אין ההלל שלם כמו בזמנים אחרים⁶.

קְדִישָׁא - ועוד לא עשו פריעה (כנ"ל אות קלא) שיתגלה בהם רושם הקדוש, **וְלֹא קְבִילוֹ אֲוִרֵיתָא** - ולא קבלו התורה, **וְלֹא עָאלוּ בְּמָה דְעָאלוּ לְבַתָּר** - ולא נכנסו באותן המדרגות חג"ת נהי"מ שנכנסו אחר כך.

בְּגִין כֶּף - משום זה, **בְּסַפּוֹת שְׁלִימוֹ דְכֻלָּא אֲשֶׁתְּכַח בִּיה, וְחֲדוּתָא דְכֻלָּא יִתִּיר** - בסוכות שלמות הכל נמצאת בו ושמחת הכל נמצאת בו ביותר², **אֲבָל הָכָא, עַד כְּעַן לֹא זָכוּ** - אבל כאן, בפסח, עד עתה עוד לא זכו, **וְלֹא אֲשֶׁתְּכַח שְׁלִימוֹ בִּיה כָּל כֶּף** - ועוד לא נמצאת בהם השלמות כל כך; **אִף עַל גַּב דְּאֲשֶׁתְּכַחוּ כָּל שְׁבַעָה** - ואף על פי שנמצאים כל שבעת הימים חג"ת נהי"מ דועיר אנפין, בשבעת ימי פסח, **לָאו הוּא בְּאֲתַגְלִיָּא** - אינם בגלוי, **וְיִשְׂרָאֵל עַד לֹא אֲתַקְשְׁרוּ בָּהוּ בְּדְקָא חֲזִי** - וישראל עוד לא נקשרו בהם כראוי עד לאחר מתן תורה.

אחר שביאר שבפסח עדיין לא נקשרו ישראל כראוי בספירות הזעיר אנפין, ולכן אין אומרים הלל שלם, ממשיך רבי אבא לבאר מדוע בלילה הראשון אומרים הלל שלם:

קִלְט. וְעַל דָּא חֲדוּתָא דְכֻלָּא וְשְׁלִימוֹ דְהִלְיָא בָּהֵיא לִילֵיא - ועל כן שמחת הכל ושלמות ההלל הוא בלילה הזוה הראשון של פסח, **בְּגִין הוּא חוֹלְקָא דְאֲתַקְשְׁרוּ**

מאמר ל

לְמָה אֵין שְׁבַעָה יָמִים בְּשַׁבּוּעוֹת

הַשְּׁתָּא מְלָה אַחְרָא בְּעֵינָא לְמַנְדַּע - עתה דבר אחר אני רוצה לדעת: **הָא חֲזִינָא בְּפִסַּח שְׁבַעָה וּבְסַכּוֹת שְׁבַעָה** - אנו רואים שבפסח שבעה ימים, ובסוכות שבעה ימים, **וְשְׁלִימוֹ דְחֲדוּתָא בְּיוֹמָא אַחְרָא** - ושלמות השמחה של סוכות ביום אחר, בשמיני עצרת. **בְּשַׁבּוּעוֹת, אֲמַאי לֹא**

רבי יהודה שואל את רבי אבא שאלה נוספת:

קַמ. אֲמַר לִיה רַבִּי יְהוּדָה: שְׁפִיר הוּא, וְהָכִי הוּא וְדָאי - יפה הוא וכך הוא ודאי, **וְהָאֵי זְמַנָּא אַחְרָא שְׁמַעְנָא לִיה בְּהָאֵי גְוּוּנָא, וְאֲנִשְׁנָא מְלִי** - וזה כבר שמעתי אותו בפעם אחרת באופן הזה ושכחתי הדברים.

הערות

1. יכולת בידינו על ידי תפילתינו להגדילו ברגע אחד תכלית ההגדלה, ואין זה אלא ברחמי המאציל יתברך אשר הפליא חסדו ברחמי לעשות נס הגדול ההוא שלא כדרך טבע, ולא נעשה על ידינו אלא מאליו.

2. כלומר אף על פי שבשאר ימי הפסח שבעת הספירות חג"ת נהי"מ נמצאות, אבל מאחר וישראל לא זכו בהן אין ההלל והשמחה שלמים.

3. [בכתבי האר"י (שהזכירו לעיל הערה 21) מוסיף לבאר ענין זה, וזה לשונו: ודע כי אלו המוחין הנ"ל שהם עד תכלית גדלות שני דועיר אנפין הנכנסים בתוכו בליל פסח, הנה לסיבה זו אנו אומרים הלל גמור בליל פסח מה שאין כן בשאר לילי יום טוב, והם מתקיימים בו כל הלילה וכל יום ראשון של פסח, ולכן אומרים הלל גמור ביום ראשון של פסח, ואחר כך מסתלקים לגמרי כמתחלה, ואחר כך חוזרים ליכנס כסדר המדרגות מדרגה אחר מדרגה מן היום השני של פסח עד תשלום חמישים ימי ספירת העומר שהוא חג השבועות, ולכן אין אומרים בשאר ימי הפסח הלל גמור אלא בדילוג. וטעם הדבר הוא כי לסיבת אחיזת החיצונים בזעיר אנפין בתכלית תוקף אחיותם, לכן הוצרך להיגדל [בליל פסח] ברגע אחד כל מדרגות הגדלות, כדי שיתבטלו החיצונים, ואחר שנתבטלו החוזר הדבר לטבעו ליגדל כסדר הגדלתו מדרגה אחר מדרגה.]

2. שבסוכות הגיעו ישראל לכל המדרגות הנ"ל שהיו חסרות להם בפסח.

3. בליל פסח אומרים הלל שלם, אף שאין אומרים הלל בלילה (מגילה כ, ג). הזוהר מבאר שהסיבה היא משום אותו החלק שישראל נקשרו בזעיר אנפין. על כך הוא מוסיף לשאול 'מאי טעמא'. במילים אלו כלולה תמיהה: הלא בפסח עדיין לא נקשרו ישראל בספירות הזעיר אנפין כראוי.

4. הזוהר מיישב שהגם שבפסח לא נקשרו ישראל בזעיר אנפין כראוי, עם זאת בליל פסח היה הזווג שלם. אמנם כל זה לא היה אלא נס, שהיה זה מצד התעוררות העליון להאיר להם את האור הגדול הזה כדי לגאול אותם, ולא מצד עבודת התחתונים, ועל כך באים ימי ספירת העומר לחזור ולתקן את הכלים בסוד 'אתערותא דלתתא'. מסיבה זו בליל הפסח (וכן ביום שלאחריו) אומרים הלל שלם, מה שאין כן בשאר ימי החג. בשער הכוונות (דרושי הפסח דרוש ג) מבאר וזה לשונו: גם בזה תבין מה שאמרו בספר הזוהר בפרשת אמור, כי בליל פסח הִקְיָא זְוּגָא עֲלָהּ מִסְטַרְיָא דְלְעָלָא וְלֹא מִסְטַרְיָא דִּילָן (הוא זווג העליון הנעשה מצד העליון ולא מצידו). והענין הוא, כי בשאר הימים טובים נכנסין המוחין בסדר המדרגות כטבעם, ולכן נעשה הזווג העליון על ידי תפילותינו ומעשינו. אבל בליל פסח הוגדל זעיר אנפין שלא כדרך טבע כלל, כי לא היה

אֲשֶׁתִּכְחוּ בֵּיה שְׁבֻעָה יָמִים - ובשבועות, למה לא נמצאים בו שבועה ימים? **וְהָא הֵכָא אֲתַחְזוּן יִתִּיר מִפְּלָא** - והרי כאן ראוי להיות שבועה ימים יותר מבכל?

פירושו: כי שבועות הוא זמן מתן תורה החשוב מכל. ועוד, כי פסח הוא סוד קו ימין וסוכות קו שמאל, ושבועות קו האמצעי הכולל בתוכו שני הקוין, ואם כן היה צריך להיות בו שבועה ימים יותר מבהם.

כדי ליישב את השאלה, פותח רבי אבא בפסוק:

קמא. פתח ואמר: 'ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ', שואל: וכי מאי שנא הכא דאקרוני ישראל 'אחד', יתיר מאתר אחרא - וכי מהו השינוי שכאן נקראים ישראל 'אחד' יותר מבמקום אחר?

ומשיב: **אלא פיון דשבחא דישראל אתייהא לפרשא, קרא לון 'אחד' - אלא כיון שבא כאן לפרש שבחם של ישראל, קראם 'אחד', דהא בכל אתר שבחא דישראל 'אחד' הוא - כי בכל מקום השבח של ישראל הוא 'אחד'. מאי טעמא - מהו הטעם? בגין דכל קשירו דעלאי ותתאי, בהאי אתר דאקרי ישראל אשתכח - הוא משום שכל הקשר של העליונים והתחתונים נמצא במקום ההוא שנקרא ישראל, דהיינו זעיר אנפין שנקרא ישראל, דאתקשר במה דלעילא - כי הוא נקשר במה שלמעלה, דהיינו במחזה ולמעלה שלו, שהוא סוד חסדים, ואתקשר במה דלתתא - ונקשר במה שלמטה, דהיינו בנה"י שהם מחזה ולמטה שלו שמשם השפעת החכמה, ואתקשר בכנסת ישראל - ונקשר בכנסת ישראל, שהיא המלכות, שבה גילוי החכמה. ועל דא אקרי כלא 'אחד' - ועל כן, כיון שמקשר אלו שלושת המקומות, נקרא הכל 'אחד', ובאתר דא אשתמוזרעא מהימנותא - ובמקום הזה נודעת האמונה שהיא המלכות, וקשורא שלימא, ויחודא עלאה קדישא - וקשר השלם שהוא נה"י, ויחוד העליון הקדוש שבג"ר.**

לפי האמור חזר רבי אבא לבאר את הטעם ששבועות הוא יום אחד:

קמב. ועל דא יומא דא - ועל כן יום הזה של שבועות, שהוא קו האמצעי, שהוא כנגד זעיר אנפין שנקרא ישראל כנ"ל, **קשורא דמהימנותא הוא, קשורא דכלא** - הוא קשר של האמונה וקשר הכל כנ"ל. **וכתיב: 'עץ חיים היא למחזיקים בה',** שעץ החיים שהוא זעיר אנפין, אילנא הוא

דאקרי 'אחד' - אילן הוא שנקרא 'אחד'. **ועל דא** - ועל כן, **בגין דאינון מתקשרי באתר דא** - משום שישאל שלמטה מתקשרים ומחזיקים במקום זה, בעץ החיים שהוא זעיר אנפין, **אקרי הכי** - על כן נקראים 'אחד'. **ועץ חיים 'אחד' הוא ודאי אקרי** - כי עץ חיים 'אחד' הוא נקרא ודאי, **בגין דכלא ביה אתקשר** - משום שהכל נקשר בו, כנ"ל, **ויומא דיליה 'אחד' ודאי** - והיום שלו, שהוא שבועות, 'אחד' הוא ודאי, **קשורא דכלא ואמצעייתא דכלא** - שהוא קשר הכל ואמצע הכל, כי הוא קו האמצעי.

קמג. הדא הוא דכתיב - זהו שכתוב: **'ועץ החיים בתוף הגן',** כי זעיר אנפין שנקרא עץ החיים, הוא 'בתוף' ממש, במציעות - באמצע, ואחיד בכל סטריין, ואתקשר ביה - וכולל כל הצדדים, דהיינו קו ימין וקו שמאל, ונקשר בהם. **ועל דא פסח וסכות, והוא באמצעייתא** - ועל כן פסח וסכות, והוא שבועות באמצעם, **בגין דאיהו אמצעייתא דכלא** - כי הוא אמצע הכל, כי פסח הוא קו ימין וסכות קו שמאל ושבועות קו אמצעי. **ודא הוא שבחא דאורייתא בהאי יומא, ולא יתיר** - וזה הוא שביום הזה הוא שבח של התורה, דהיינו זמן מתן תורתינו, ולא יותר¹, כי תורה היא סוד זעיר אנפין שהוא קו האמצעי, שבחא דמהימנותא וקשורא דכלא - ושבח של האמונה, שהיא מלכות, וקשר הכל, דהיינו של הג"ר, כי כל אלו נקשרים בקו האמצעי כנ"ל².

אמר רבי יהודה: בריה רחמנא דשאיילנא, וזכינא להני מיילי - ברוך הרחמן ששאלתי וזכיתי לדברים אלו.

רבי יצחק חותם את ענין הפסח בכתוב שנרמז בו הזווג הגדול שלעתיד:

קמד. אמר רבי יצחק: חדוותא ושירתא זמינין ישראל לשבחא לקודשא בריה הוא - שמחה ושירה עתידים ישראל לשבח להקב"ה, **פהאי שבחא דמשבחי ישראל בליליא דפסחא** - כאותו השבח שמשבחים ישראל בליל פסח, **דכנסת ישראל אתקדשת בקדושה דמלפא** - שכנסת ישראל שהוא סוד לילה, מתקדשת בקדושת המלך, בזווג הגדול במקום אבא ואימא (כנ"ל באות קלד בהסולם). **הדא הוא דכתיב** - זהו שכתוב: **'השיר יהיה לכם בליל התקדש חג'³**, **'בליל התקדש חג' דייקא** - 'בליל התקדש חג' הוא במדויק, דהיינו כאותו הזווג שבלייל פסח. **ברוך יי לעולם אמן ואמן.**

הערות

1. היינו אין לעשותו שבועה ימים.
2. כאן מסיים רבי אבא את ביאורו, והיינו שפסח וסוכות שהם שני הקוין ימין ושמאל יש בהם שבעת ימים להיותם כוללים חג"ת נהי"מ דזעיר אנפין כמו שנתבאר במאמר הקודם. והנה שני הקוין מעלתם היא ההתפרטות, לעומת זאת קו האמצעי כל מעלתו היא החיבור. לכן שבועות שרומז לקו אמצעי אינו אלא יום אחד, והיינו לגודל מעלתו דווקא, שכל הפרטים מתקשרים בו להיות אחד.
3. לפי פשוטו ישעיה מתנבא בפסוק זה על מפלת סנחריב ואומר (ישעיה